

**Forsvarets høgskole
våren 2012
Masteroppgave**

En fredsdue med bomber under vingene?

Motiver for norsk bruk av militærmakt over Libya

av

Remi Høyning

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært en lang og langt fra problemfri reise i seg selv. I tillegg har jeg opplevd at det å analysere norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er en krevende affære. Saksfeltet i seg selv har vært både omfattende og komplisert. En innledende vurdering av den norske deltakelsen i Libya-operasjonen kan fort lede en til å tro at saksfeltet er oversiktlig, men stikker en litt dypere vil en raskt oppdage at mange nasjonale forhold er knyttet sammen med Norges forhold til resten av verden.

Å holde seg i riktig retning i arbeidet har derfor vært en av de største utfordringene. Til å gjøre dette har min veileder, Tormod Heier, vært av uvurderlig betydning. Jeg skylder ham en stor takk for den innsatsen han har lagt ned.

Å være student kan raskt gjøre en selvsentrert. Da er det godt med en familie som evner å sette virkeligheten i perspektiv. En stor takk til min kone, Oddrun, og resten av familien for all tålmodighet og støtte.

Jeg er selv ansvarlig for oppgaven, dens innhold og konklusjon.

Remi Høyning

Oslo, våren 2011

Abstract

The purpose of this thesis has been to explain the motives behind the Norwegian participation in the UN Security Council resolution 1973, protection of civilians in Libya. This issue has been approached through two theoretical lenses, structural realism and institutionalism. Within structural realism the analytical emphasis has been Norway's desire for an international legal community and membership. In institutionalism the emphasis has been the international expectation of a Norwegian participation and the value and norm society in which Norway is a part of, in addition to the role of reciprocity. Both, structural realism and institutionalism have an explanatory power in relation to the addressed problem. However, the Norwegian ambition of a UN-led world order can not be achieved unless the nations of the world actively support and execute UN resolutions.

Key words: Norway, Libya, international security politics, UN Security Council Resolution 1973, Nato, reciprocity, structural realism, institutionalism

Sammendrag

I forbindelse med at FN sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1973, besluttet Norge å delta i implementeringen av denne med seks F-16 kampfly. Resolusjonens intensjon var først og fremst å beskytte sivilbefolkningen i Libya mot overgrep fra regimet. I tillegg var dette en oppfølging av resolusjon 1970, som innebar blant annet at den internasjonale straffedomstolen iverksatte etterforskning av regimets ledere, inkludert oberst Muammar Gaddafi, og våpenembargo av Libya. Hensikten med denne oppgaven har vært å forklare ulike motiver som ble lagt til grunn for den norske deltakelsen. Analysen av disse motivene er gjort med utgangspunkt i to statsvitenskapelige teorier, strukturell realisme og institusjonalisme. Innenfor strukturelle realisme er det to forklaringsmekanismer som er vektlagt. Det ene er Norges forhold til Nato og USA. Det andre er det norske ønsket om en internasjonal rettsorden med FN i sin midte. I det institusjonelle perspektivet nyttes tre ulike forklaringsmekanismer, for å forklare de norske motivene for deltakelsen i operasjonene over Libya. Det første motivet er Stoltenberg III-regjeringens antagelse som stor internasjonal forventning til et norsk bidrag. Det andre motivet er Norge som del av et internasjonalt verdifelleskap, gjennom Nato og den aktive rollen i FN. Det siste motivet legger vekt på den norske forventningen om alliert gjenytelse (resiprositet) dersom Norge ved en senere anledning skulle trenge assistanse i Nato..

Det empiriske grunnlaget har først og fremst vært hentet fra stortingsdebatter og pressemeldinger fra Regjeringen. I tillegg har nøkkelpersoner fra Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Stortinget blitt intervjuet. Også den mediemessige dekningen er lagt grunn. Med utgangspunkt i dette empiriske grunnlaget er konklusjonen at både den strukturelle realismen og institusjonalismen kan bidra til å forklare de norske motivene for deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973. Analysen viser at Stoltenberg III-regjeringens ambisjonen om en FN-ledet verdensorden har vært av særlig stor betydning. Dette fordi en forutsetning for en FN-ledet verdensorden er at verdens nasjoner stiller opp for å implementere og håndheve FN's resolusjoner.

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
ABSTRACT	4
SAMMENDRAG	5
1 BAKGRUNN	8
1.1 INNLEDNING	9
1.2 PROBLEMSTILLINGEN OG DEN RELEVANS	9
1.3 AVGRENSNING.....	10
1.4 TIDLIGERE FORSKNING	11
1.5 HENSIKT OG OPPBYGNING	12
2 FORSKNINGSSTRATEGI OG DESIGN	13
2.1 DEN POLITISKE BESLUTNINGSPROSESSEN	13
2.2 CASE SOM METODE.....	14
2.3 KILDEMATERIALE.....	15
2.3.1 <i>Tilgjengelighet og informasjonsinnsamling</i>	16
Dokumenter	16
Intervjuer	17
Validitet	18
Reliabilitet	19
3 TEORETISK RAMMEVERK	20
3.1 INTERNASJONALE RELASJONER	20
3.2 REALISMEPERSPEKTIVET	21
Realismens syn på internasjonal politikk.....	22
Selvhjelpssystemet i den strukturelle realismen	23
Egeninteressen	24
Realisme og allianser	25
3.2.2 <i>Oppsummering av realismeperspektivet</i>	26
3.3 INSTITUSJONALISMEPERSPEKTIVET	27
3.3.1 <i>Internasjonale institusjoner</i>	28
Institusjoner og staters egeninteresse.....	29
Institusjoner og forpliktelse	29
Institusjoner og transparens (åpenhet)	30
Institusjoner og forventningen om gjensidighet/gjengjeldelse (resiprositet).....	31
3.3.2 <i>Oppsummering av det institusjonalismeperspektivet</i>	32
4 CASET: BESKRIVELSE AV DET NORSKE KAMPFLYBIDRAGET	33
4.1 SITUASJONEN I LIBYA.....	33
4.2 DEN NORSKE DEBATTEN – ELLER MANGEL PÅ SÅDAN.....	33
4.3 DEN NORSKE BESLUTNINGEN.....	35
5 TOLKNING AV MOTIVENE FOR DET NORSKE KAMPFLYBIDRAGET	37
5.1 KONSENSUS I UTENRIKS- OG SIKKERHETSPOLITIKKEN.....	37
5.2 EN REALPOLITISK TOLKNING AV MOTIVENE	38
5.2.1 <i>Norges ønske om en internasjonal rettsorden</i>	38
Håndhevelse av resolusjon 1973.....	40
Delkonklusjon.....	42
5.2.2 <i>Norges ønske om nære bånd til USA og Nato</i>	42
Nato og nærområdestrategien	44
Forholdet til USA	45
Delkonklusjon.....	45
5.3 EN INSTITUSJONELL TOLKNING AV DE NORSKE MOTIVENE	46
5.3.1 <i>Norske ønsker om et felles verdigrunnlag</i>	47
Verdifellesskap – demokrati motiver.....	47
Delkonklusjon.....	48

Verdifelleskap – humanitære motiver.....	49
Delkonklusjon.....	50
5.3.2 Internasjonale forventninger til norsk innsats	51
Delkonklusjon.....	52
5.3.3 Norske forventninger om allierte gjenytelser.....	52
Delkonklusjon.....	53
6 KONKLUSJON	54
Realismeperspektivet	55
Det institusjonelle perspektivet	56
Realisme vs institusjonalisme	56
LITTERATURLISTE.....	58
VEDLEGG 1 – INTERVJUGUIDE.....	63
VEDLEGG 2 – INTERVJUOBJEKTER	65
VEDLEGG 3 – TIDSLINJAL	66

1 Bakgrunn

Fredag 17. desember 2010 startet trolig med morgenbønn ved soloppgang for Mohamed Bouazizi, som alle andre troende. Han ante trolig lite om hvordan hans handlinger denne dagen ville få konsekvenser for den arabiske verden. Bouazizi, en 26 år gammel mann, levde av å selge frukt på det lokale torget i Sidi Bouzid. Kort tid etter at han har startet arbeidet blir fruktvognen hans konfiskert av politiet fordi han ikke har noen salgslisens. Han prøver å bestikke politikvinnen med 10 dinarer (omtrent syv dollar), som utgjør en dagslønn. Kvinnen blir sint og gir Mohamed Bouazizi en ørefik og ærekrenker hans døde far. Når han ikke når frem til politikvinnen, drar han for å klage ved det kommunale rådhuset, men der blir han avvist. De ønsker ikke å snakke med ham. Hvorfor Bouazizi gjør som han gjør etterpå, er det nok bare han selv som vet. Omtrent kl 12.30 lokal tid, tømmer han bensin over seg selv og tenner på. Den arabiske våren har startet. Mohamed Bouazizi dør i Tunis, litt over tre uker senere. Han viste nok ikke hvilke konsekvenser hans handlinger allerede hadde fått og hvordan den videre utviklingen kom til å bli. Ti dager etter hans død drar den tunisiske presidenten, Zine al-Abdine Ben Ali, i eksil.

25. januar har opprøret nådd Egypt. Egypterne samles på Tahirplassen, med krav om presidentens avgang og reformer. En rekke andre stater opplever mindre demonstrasjoner, mens selve opprøret sprer seg videre til en rekke andre araber stater som Jemen, Syria, Bahrain og Libya.

Etter at opprørene i Libya har erobret Benghazi, den 18. februar 2011, sender oberst Muammar al-Gaddafi ¹inn elitestyrker for å gjenerobre byen – uten å lykkes. Opprøret vokser i omfang og oppslutning, og blir gjenstand for internasjonal oppmerksomhet og reaksjoner. Det ender med at FNs sikkerhetsråd vedtar resolusjon 1970, som er konfiskering av midler til Gaddafi familien, og deretter, noen dager senere resolusjon 1973, som gir hjemmel for bruk av militærmakt mot Libya.

Norge er et av de landene som engasjerer seg aktivt i situasjonen, og allerede 23. mars forlater norske F-16 jagerfly til Kreta for å delta i operasjonen. Betydningen av denne operasjonen ble formulert på følgende måte av Statsminister Jens Stoltenberg under hans tale i Paris 16. mars 2011:

Dette er et sannhetens øyeblikk. Historien vil avsi sin dom over oss på grunnlag av våre handlinger nettopp i disse dagene (Stoltenberg, 2011a).

¹ Oberst Muammar al-Gaddafi vil videre i oppgaven bli referert til som Gaddafi.

1.1 Innledning

I Norge har det tradisjonelt sett vært lite politiske tenkning rundt bruk av militærmakt og militærmaktens rolle i politikken, både innenriks og utenriks. Dette er særlig tydelig i de politiske partienes partiprogrammer, som i stor grad dekker to forhold når det gjelder forsvarspolitik. Det ene er at Forsvaret skal ivareta og håndheve norsk suverenitet. Det andre forholdet er rettet mot hvor Forsvaret skal ha sine baser. Diskusjoner knyttet til Forsvaret er således ofte relatert til lokaliserings- og distriktspolitikkspørsmålet. ”Forsvarets lokalisering blir påvirket av fylkenes representasjon i forsvarskomiteen og politikernes ønske om å kjøpe stemmer billigst mulig” (Thorkildsen, 2009, s. 78). Debatten om norsk militær makt er med andre ord relatert til hvor en lettest (billigst) kan oppnå innenriks politisk gevinst, fremfor hvordan og hvorfor Norge bruker militær makt internasjonalt. Det kan hevdes at FNs sikkerhetsråds beslutning i resolusjon fra 17. mars 2011 (FN, 2011) er et eksempel på dette. Dette var første gang at FNs sikkerhetsråd godkjente militære operasjoner innenfor rammen av *Responsibility to Protect (R2P)* eller *Protection of Civilians (PoC)*, som er uttrykket benyttet i resolusjonen². Resolusjonen hjemlet bruk av alle nødvendige midler for å beskytte sivilbefolkningen og deres bosteder mot angrep fra libyske myndigheter. Resolusjonen innebar en internasjonal intervensjon i en nasjons indre anliggende.

I motsetning til Sverige og Danmark, og med støtte fra Sosialistisk Venstreparti (SV), ble engasjementet vedtatt uten møter verken i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen (DUUFK) eller i Stortinget (P. A. Johansen, 2011). Norsk deltakelse ble heller ikke møtt med protester fra opposisjonen. I SV var det imidlertid innledningsvis en rekke meninger som avvek fra regjeringens standpunkt. Militærmaktens rolle er et omstridt tema i norsk politikk og særlig i SV. Stortingsdebatten som fulgte regjeringens redegjørelser var i stor grad preget av politiske angrep på SV for å ramme regjeringen på den innenrikspolitiske arena, fremfor å klargjøre hva myndighetene ønsket å oppnå med bruken av militærmakt mot Libya.³

1.2 Problemstillingen og den relevans

Det kan hevdes at norsk utenriks-, og sikkerhetspolitikk i stor grad har en realpolitisk innretning. Vern om egne interesser gjennom en FN-ledet verdensorden og der konflikter søkes løst med fredelige midler, står sentralt. Med utgangspunkt i en norsk tolkning av frihet, demokrati og menneskerettigheter ønsker norske myndigheter å påvirke andre land til å tilnærme seg vår forståelse av disse elementene. FNs sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1973 uten motstemmer,

² UNSCR 1973: "... take all necessary measures ... to protect civilians..."

³ Se blant annet referat på Stortingets nettsider av de muntlige spørretime 16. mars 2011.

mens stormakter som Tyskland, Brasil, India, Kina og Russland avstod fra å stemme. Med FN i ryggen valgte Norge å stille seg fremst i køen av stater i en operasjon som ledet frem til et regimeskifte i Libya. Allerede på møtet mellom de forestående koalisjonspartnerne i Paris den 19. mars 2011 tilbød Statsministeren kampfly til operasjonen, ”Mens vi er samlet her, er Norge ... i ferd med å klargjøre ... seks kampfly” (Stoltenberg, 2011a). Norge valgte å støtte et historisk FN-mandat for å beskytte sivilbefolkningen i Libya. Dette var et valg som innebar både å støtte en opprørsgruppe, samt å bidra til en internasjonal inngripen i en nasjons indre anliggende. I mangel av en klar koalisjon til å lede implementeringen gikk Norge innledningsvis med i den amerikansk ledede *Operation Odyssey Dawn* (OOD). Da Nato overtok ansvaret for å koordinere og lede operasjonen, ble kommandoen over styrkene overført til Nato. Operasjon fikk deretter navnet *Operation Unified Protector* (OUP). Luftdelen av denne operasjonen ble løst av 15 nasjoner, hovedsakelig fra Nato-land, men også partnere som Sverige, Jordan, Qatar og Arabiske Emiraterne deltok.

Problemstilling for denne oppgaven er derfor som følger:

Hvordan kan den norske militære støtten til FNs sikkerhetsrådsresolusjon nr. 1973 fra 17. mars 2011 forklares?

Problemstillingen er særlig opptatt av å belyse hvilke interesser Norge hadde i å delta i denne operasjonen. Var det realpolitiske interesser, en konsekvens av institusjonelle forpliktelser i FN og Nato eller noe av begge deler? Klarlegging av de politiske motivene for denne deltakelsen, der norske liv settes i fare, samtidig som også død og lidelse påføres andre, kan hevdes å ha stor samfunnsinteresse. Dette fordi debatten om slik deltakelse i alt for stor grad foregår i det lukkede rom som DUUFK, og ikke åpent på selve Stortinget. Videre kan denne oppgaven være med på å bidra til økt forståelse av bruken av militærmakt som politisk virkemiddel, spesielt for en småstat som etter den kalde krigens slutt har blitt mer militært aktiv på den internasjonale arena.

1.3 Avgrensning

Opgaven er avgrenset til det politiske nivået. Hovedfokus blir dermed både Stoltenberg-III regjeringens og opposisjonens forklaringer på og motiver for hvorfor Norge valgte å støtte sikkerhetsrådsresolusjon 1973 militært. Det vil i denne oppgaven verken bli vurdert eller konkludert om hvorvidt den norske deltakelsen i OOD og OUP var riktig eller gal.

Siden oppgaven er et casestudie, er tidsspennet i analysen begrenset. Det er tiden som leder opp til vedtaket av resolusjonen og frem til den norske styrken redeploys som gjøres gjenstand for analyse. Situasjonen i Libya adresseres i Stortinget for første gang den 16. mars 2011, og dette

tidspunktet utgjør dermed startpunktet for den empiriske analysen. Det norske kampflybidraget redeployerte 1. august 2011, og dette markerer også sluttpunktet for analysen.

Hovedaktørene som analyseres er Statsministeren, Utenriksministeren og Forsvarsministeren, med deres statsråder og politiske sekretariater (departementer) som er de mest relevante aktørene å forholde seg til. Opposisjonens uttalelser og ytringer både på og utenfor Stortinget inkluderes også. Uttalelser fra SV vil bli brukt, men da som en del av samlingsregjeringen i det ytringer fra denne fløyen må kunne betraktes som en del av Regjeringens uttalelser. Både regjeringen og Stortinget er i kraft av sin rolle som folkevalgte å betraktes som representanter for Norge. Av den grunn er også Norge enheten som analyseres.

1.4 Tidligere forskning

Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er i stor grad preget av konsensus i det politiske landskapet. Dette gjelder særlig deltakelse i internasjonale operasjoner og særskilt utad. Om Norge skal delta internasjonalt og hvorfor, diskuteres sjeldent i Stortinget. Disse temaene adresseres vanligvis i DUUFK. Det kan hevdes at dette bidrar til en lukking av debatten om hvilke motiver som ligger til grunn for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. Derfor kan studier av norske motiver for deltakelse i internasjonale operasjoner oppleves som et vanskelig og utilgjengelig fagfelt. Likevel har flere studenter de senere år både ved Universitetet i Oslo og ved Forsvarets høyskole gjennomført solid forskning på feltet. Essensen i denne forskningen oppsummeres slik i Janne Haaland Matlarys kapittel i boken ”Krigerkultur i en fredsnasjon: norsk militærprofesjon i endring”:

Konklusjonen på disse studiene av offentlige uttalelser er at så lenge det ikke tilspisser seg militært i felt, kan det humanitære rasjonale brukes med stor suksess fordi det umiddelbart stemmer med bildet vi har av fredsnasjonen Norge. Men når krigens gru slår inn, kommer nødvendigvis sikkerhetspolitikken på banen, men den forsvinner ut igjen når det militære aspektet kan fortrennes (Edström, Lunde, & Matlary, 2009, s. 118).

Et fellestrekk ved disse studiene er analyseperspektivet, som er norske egeninteresser og idealisme. Uavhengig av perspektivene viser studiene, at det er en stor grad av kongruens i norske regjeringers argumentasjon. Institusjonalisme som forklaringsmodell for de norske motivene i utenriks- og sikkerhetspolitikken er brukt i mindre grad. Tormod Heiers doktoravhandling (Heier, 2006) er ett av få forskningsarbeider som de siste årene har benyttet institusjonalismen som analytisk perspektiv.

I denne studien vil forskningsarbeidet til både Heier og Matlary legges til grunn, i tillegg til tidligere masteroppgaver. Det er særlig arbeidet til Erik Bøifot (2007), som analyserer det militære engasjementet i Afghanistan, og Ane Marte Nordviks (2009) analyse av Stoltenberg-II

regjeringens legitimering av Forsvarets innsats i Afghanistan innsats som er de meste relevante. I tillegg er også arbeidet til Ida Marie Oma (2008) om kostnader og fordeler ved å bidra med styrker internasjonalt, og Helene Forsland Bergers (2005) analyse av de norske avveininger i forkant av Irak krigen, av betydning. Utover dette er det sparsomt med forskning på motivene til at Norge bidrar med militært i utlandet.

1.5 Hensikt og oppbygning

Hensikten med studien er å gjennomføre en empirisk analyse av hvilke motiver som ble lagt til grunn for det norske kampflybidraget våren 2011. Målet med analysen er å komme med generelle betraktning om hvorvidt de norske motivene kan forklares ut fra norske realpolitiske egeninteresser eller om medlemskapet i FN og Nato påvirket beslutningene.

Studien er basert på et singelcase, for å kunne analysere i dybden. Metoden har som alle andre sine fordeler og ulemper; disse beskrives i kapittel 2. Det teoretiske grunnlaget er den strukturelle realismen slik denne er beskrevet av Kenneth Waltz, og institusjonalismen slik den er beskrevet av Robert Keohane. Kapittel 3 gir en beskrivelse av disse to teoretiske retningene for å klargjøre faktorer som er relevante for oppgaven. Selve casen blir beskrevet i kapittel 4. I dette kapitelet er hensikten å gjøre rede for både hendelsesforløpet i Libya og beskrive den norske debatten knyttet til deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973. Den empiriske analysen gjennomføres i kapittel 5. Her vil de enkelte motivene innenfor rammen av de to teoretiske perspektivene fra kapittel 3 tolkes. Hensikten med dette er å trekke generelle slutninger som kan brukes i neste kapittel. I kapitel 6 generaliseres funnene fra den empiriske analysen for å si noe mer allment om norske motiver for bruk av militærmakt i internasjonal politikk. I tillegg vil det konkluderes med hvorvidt de norske motivene kan forklares ut fra realpolitisk eller et institusjonelt perspektiv, eller om eventuelt begge perspektivene har forklaringskraft. Behov for eventuelle begrepsavklaringer vil bli gjort underveis i arbeidet.

2 Forskningsstrategi og design

Formålet med dette kapittelet er å begrunne valgt forskningsstrategi og design. Dette innebærer å tydeliggjøre fordeler og eventuelle fallgruver ved de metodiske valgene. Siden det er det politiske nivået som er gjenstand for analyse, er det naturlig å innlede kapittelet med en redegjørelse for den politiske beslutningsprosessen.

Masteroppgaven har til hensikt å produsere kunnskap om en særskilt hendelse; de politiske motivene for den norske deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973. For å kunne produsere generelle betraktninger ut fra en enkelt begivenhet, er bruk av casestudie et nyttig analytisk verktøy. Dette kapittelet vil klargjøre styrken og svakheten til bruken av casestudier i forhold til valgt problemstilling. Avslutningsvis drøftes sentrale forhold ved datainnsamlingen.

2.1 Den politiske beslutningsprosessen

Beslutninger innenfor utenrikspolitikken beskrives som Kongens, det vil si regjeringens, prerogativ. Dette privilegiet er hjemlet i Grunnlovens § 26⁴. Unntatt fra dette er traktater av særlig viktighet eller hvis slike traktater medfører lovendringer, disse blir først gyldige når de ratifiseres i Stortinget. Stortingets organisering gjør det best egnet til å avgjøre spørsmål av innenrikspolitisk karakter, ikke til å føre forhandlinger, samtaler og pleie diplomatiske forbindelser med andre stater (Sejersted, 2002, s. 577). Stortingets oppgave innenfor utenrikspolitikken blir derfor å være et konsultasjonsorgan, jamfør Grunnlovens § 75.

Regjeringen fatter normalt sine beslutninger i Regjeringskonferansen. Disse beslutningene tas som oftest med utgangspunkt i regjeringsnotater, såkalte r-notater. Disse r-notatene har en særskilt rolle i forhold til offentligheten, hvilket adresseres i forbindelse med drøftingen rundt informasjonskilder. R-notatenes hensikt er å belyse relevante forhold for Norge ved beslutning.

Rollen til DUUFK er beskrevet i Stortingets forretningsorden § 13, som er å være regjeringens konsultasjonsorgan, spesielt i forkant av viktige beslutninger. Til forskjell fra Stortingets øvrige komiteer er alt som foregår innenfor DUUFK i prinsippet hemmeligstempelt, med mindre noe annet beslutes. Til og med innkallelsen av komiteen kan være hemmelig. Det er normalt få svingninger innenfor norsk utenrikspolitikk ved regjeringsskifte, den har en tendens til å ligge fast. Konsultasjoner med DUUFK gir den sittende regjeringen mulighet til å drøfte saker av utenrikspolitisk karakter før beslutning fattes; dette gjelder særlig ved bruk av norske styrker i utlandet. Ut fra dette kan det sies at norsk utenrikspolitikk i stor grad er konsensusbasert (Dyndal,

⁴ Første ledd av Grunnlovens §26 lyder som følger: ”Kongen har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter”.

2010, s. 205; Sejersted, 2002, s. 577). Det har allikevel vært hendelser der sittende regjering har mottatt kritikk for ikke å ha konsultert DUUFK i forkant (Sejersted, 2002, s. 584).

Selv om Kongen, i henhold til grunnloven, er øverst kommanderende for de væpnede styrker og utenrikspolitikken, er dette allikevel en sannhet med modifikasjoner. Dette har sammenheng med hvem som sitter på pengene. Stortinget er den bevilgende myndighet, det er her statsbudsjettet og eventuelle tilleggsbevilgninger vedtas. Med mindre en beslutning av Kongen i statsråd ikke kan dekkes innenfor for den gjeldende rammen i statsbudsjettet, er det nødvendig å gå til Stortinget og be om tilleggsbevilgninger.

Regjeringens og Stortingets beslutninger er offentlig tilgjengelig, men regjeringens interne diskusjoner og drøftelser innad i DUUFK er det ikke. Dette bidrar til at det ikke eksisterer full åpenhet om hvilke forhold og faktorer som legges til grunn i blant annet utenrikspolitikken. Det kan derfor være en diskrepans mellom de motiver som kommuniseres offentlig og de som vektlegges internt i regjeringen. Eventuelle intern-politiske handlinger i en koalisjon vil derfor heller ikke være offentlig tilgjengelig. Denne manglende åpenheten vil også kunne ha betydning for presisjonen i denne oppgavens empiriske analyse og påfølgende konklusjon, hvilket vil bli berørt i avslutningen på dette kapittelet.

2.2 Case som metode

En case studie har til hensikt å fange inn det unike fremfor det generelle (Ringdal, 2007). Denne casen har ett analysenivå, det politiske. At Norge deltar internasjonalt med militærmakt er nødvendigvis ikke unikt i seg selv. Det unikemed denne casen er særlig to forhold. Det ene er den korte tiden det tar fra Norge beslutter deltakelse til at norske styrker deployerer. Det andre er at Norge velger å bidra i den mest offensive delen av operasjonen, med F-16 kampfly. Det er samtidig klare paralleller til tidligere beslutninger om bruk av militærmakt, og disse kan benyttes til å vurdere eventuelle konkusjoners allmenngyldige verdi eller unikhhet. Caset er også unikt i internasjonal målestokk fordi resolusjonen for første gang i historien legitimerte bruk av makt mot stater som begikk overgrep mot eget folk.

Robert Yin definerer casestudier som følger:

A case study is an empirical enquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident (Yin, 2009, s. 18).

Case er derfor velegnet som metode i dette tilfelle, fordi målsettingen er å analysere i dybde en enkelt hendelse i den hensikt å kunne komme med allmenne betraktninger om et fenomen. Et fenomen i seg selv er ofte stort og kan bestå av en mengde sammenlignbare hendelser. Ved å

bryte ned fenomenet i disse konkrete hendelsene er det mulig å analysere dem hver for seg. En mulig svakhet kan være at analysen mister det helhetlige bilde, derfor er det sentralt å være inneforstått med at hensikten med casestudien er en søken etter å generalisere. Gjennom de spesifikke funnene knyttet til det enkelte case vil det være mulig å sammenligne caser fra samme type fenomen for å finne kausale sammenhenger. Sammenligningen vil dermed legge grunnlaget for å kunne komme med generelle og muligens universelle konklusjoner som underbygger fenomenet som studeres. På den måten blir den norske deltakelsen i OOD og OUP caset; norsk bruk av militærmakt i utlandet blir fenomenet. En case er avgrenset i tid, rom og aktivitet; dette bidrar til lettere å definere rammen for hva som er relevante kilder og relevant informasjon (Creswell, 2009, s. 13). Denne avgrensningen ble gjennomført i kapittel 1.

Robert Yin sier at casestudier er særlig egnet til å etablere en helhetsforståelse av spesifikke hendelser:

...the case study method allows investigators to retain the holistic and meaningful characteristics of real-life events ... (Yin, 2009, s. 4).

For å fremskaffe denne helhetsforståelsen er det viktig å legge til grunn empiriske undersøkelser hvor ulike kilder benyttes. Den innsamlede informasjonen fra de forskjellige kildene må holdes opp mot hverandre, mot tidligere forskning og mot relevant teori på området. I og med at det er en historisk hendelse som analyseres, vil oppgaven ha en induktiv tilnærming. Dette innebærer at det etableres generelle konklusjoner på bakgrunn av det spesifikke, samtidig som fortiden nyttes til å si noe generelt om fremtiden. Det kan derfor være relevant å ha med seg Kenneth Waltz poeng om at en aldri kan si noe med sikkerhet om en stats tidligere handlinger vil stemme overens med dens fremtidige (Waltz, 1979, s. 5). For å kunne styrke egne konklusjoner vil jeg som så mange andre i studiet av politikk, benytte tidligere forskning som utgangspunkt for min egen.

2.3 Kildemateriale

Oppgavens kvalitative tilnærming innebærer at det er ord, og ikke tall som benyttes til å beskrive sosiale virkeligheter (Jacobsen, 2005, s. 31). Innenfor kvalitativ forskning stilles normalt ett hovedspørsmål og en rekke underspørsmål etableres for å understøtte selve hovedspørsmålet. Hovedspørsmålet er om problemstillingen for oppgaven og underspørsmålene bidrar til å bryte opp problemstillingen i analyserbare deler. Det etableres med andre ord en taksonomi, ledet ut fra hovedspørsmålet. Oppdelingen av problemstillingen støtter innsamlingen av det empiriske materialet, som har vært basert på tre faktorer; tilgjengelighet, reliabilitet og representativitet.

2.3.1 Tilgjengelighet og informasjonsinnsamling

Det empiriske materialet kan deles i to kategorier, primær- og sekundær kilder. Primærkildene utgjør offisielle dokumenter fra Regjeringen og Stortinget. I tillegg vil det bli gjennomført intervju, som også inngår som en del av primærkildene. Intervjuobjektene vil være politikere og embetsmenn, som vil kunne supplere funn i dokumenter. Sekundær kilder vil i hovedsak være nyhetsreportasjer, artikler og innlegg i aviser. Slike reportasjer og innlegg har normalt en journalistisk fremstilling av saken. Dette innebærer at de ofte er farget av skribentens egne meninger og oppfatninger, dermed har disse kildene lav validitet.

Primærkilder kan tolkes og analyseres direkte uten mellomledd, og har derfor høyere validitet enn sekundærkildene. Eget innsamlet data benevnes som primærdata (Ringdal, 2007, s. 102), der personlige intervju har høyest grad av nærhet.

Dokumenter

Dokumentundersøkelser er særlig godt egnet når primærdata ikke er tilgjengelig, når andres tolkninger er ønskelig og når en ønsker å få tak i hva mennesker faktisk har sagt og gjort (Jacobsen, 2005, s. 163). Dokumenter dekker ikke den nonverbale delen av kommunikasjon. Fordelen med dette er at dataen kan gjennomgås i rolige omgivelser og det er mulig å gjennomgå det samme materialet flere ganger (Creswell, 2009, s. 180). Stortingsdokumenter er normalt direkte avskrift av hva som ble ytret av den enkelte politiker. Det samme gjelder også for taler, noe som gjør denne typen data lettere å analysere enn for eksempel avisartikler.

Siden en del relevant data ikke er offentlig tilgjengelig, er det nødvendig å basere informasjonsinnhenting på åpne kilder og intervju. Denne informasjonsinnhentningen i seg selv vil trolig ikke avdekke den nevnte diskrepans. Ved å sammenligne mine funn med andres funn, kan samsvar avdekkes. En eventuell avdekking vil kunne bidra til å gi generelle betraktninger om norske motiver ved bruk av militær makt i utlandet. En begrenset tilgang på kilder bidrar til en generell risiko for en skjev representasjon i utvalget av kilder (Hellevik, 2002, s. 122). Denne begrensningen gjelder først og fremst referater fra diskusjoner i DUUFK, regjeringskonferanser, regjeringsnotat (R-notat) og Regjeringens sikkerhetspolitiske utvalg ⁵. Av disse er regjeringskonferanser og R-notat det mest problematiske. Et R-notat eies av den statsråden som har laget det, og er dermed ikke direkte tilgjengelig for offentligheten. Slike notater blir ikke

⁵ Regjeringens sikkerhetspolitiske utvalg er etablert av Utenriksministeren. Til tross det misvisende navnet er utvalget ment å gi råd til Utenriksministeren om spørsmål innen sikkerhetspolitikk, nedrustning og internasjonale utfordringer mot norsk sikkerhet. For komplett mandat, se: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/nyheter/2007/sutvalg/mandat.html?id=467518>.

offentlig tilgjengelig med mindre de frigis av eier. Annen offentlig dokumentasjon som er unntatt offentligheten vil normalt bli frigjort etter 30 år (Regjeringen).

Dette innebærer at faktorer, vurderinger og analyser som er gjort internt i regjeringen holdes skjult for offentligheten. Derfor kan det være vanskelig å gjennomføre en komplett informasjonsinnhenting. I denne oppgaven vil følgelig r-dokumenter være av stor verdi, fordi det ville kunne bidra til å avdekke eventuell nevnte diskrepans mellom reelle motiver og forklaringer og den som gis til offentligheten.

Mangelen på dokumentasjon fra DUUFK er mindre problematisk da synspunkter og argumenter fra disse møtene trolig ikke vil være nevneverdig forskjellig fra andre kilder. Dette har også sammenheng med denne komiteens konsulterende funksjon.

Intervjuer

Mens dokumenter bare bidrar med nonverbal kommunikasjon, har intervjuer også en verbal del. Intervjuene er gjennomført ansikt til ansikt. Fordelen med dette er forskerens mulighet til å styre og kontrollere hvordan spørsmål stilles og komme med eventuelle oppklarende spørsmål. Videre kan intervjuobjektet kunne sette sammen et helhetlig historisk bilde og kontekst. I henhold til Jacobsen (Jacobsen, 2005, s. 129) skal ”... kvalitative metode vektlegge detaljer, nyanserikdom og det unike ved hver enkelte respondent”. En skal samtidig være bevisst at informasjonen som intervjuobjektet kommer med, er filtret gjennom objektets syn (Creswell, 2009, s. 179). Den er med andre ord subjektiv.

Det er viktig at intervjuobjekter velges med omhu, både i relasjon til antall og hvilken type informasjon det enkelte objekt kan bidra med. Bruken av intervju er særlig velegnet når det er få enheter som skal undersøkes og det enkelte individs bidrag er interessant (Jacobsen, 2005, s. 142). Det er derfor relevant og interessant å kunne intervjuere politikere i både posisjon og opposisjon, samt embetsmenn i Utenriks- og Forsvarsdepartementet. Disse personenes tolkning av norske motiver vil være interessant for å kunne bringe forståelse for de norske interessene. For å få mest mulig ut av intervjuene kan det i denne sammenhengen være en fordel å benytte en strukturering av intervjuet som er relativt åpen. Dette innebærer å benytte en intervjuguide⁶ med tema og rekkefølge på spørsmålene, der respondenten gis mulighet til åpne svar (Jacobsen, 2005, s. 145). En for sterk strukturering bidrar til redusert åpenheten ved at spørsmålene har faste svaralternativer, som vil være uhensiktsmessig i denne sammenhengen. Dette fordi respondentens forståelse av situasjon og tolkning av norske motiver er ytterst interessant og

⁶ Se vedlegg 1 for intervjuguide.

relevant. Kjernen i intervjuguiden er de underspørsmålene som er ledet ut av problemstillingen. Disse bidrar til å spisse og konkretisere problemstillingen (Creswell, 2009). Underspørsmålene er normalt generelle i karakter slik at intervjuobjektene kan forklare sine ideer, forståelse og poenger.

Det er opp til mottakeren å tolke både den verbale og nonverbale kommunikasjonen i en helhet. I en diskurs eller meningsutveksling er det nødvendig å ikke bare analysere språket, men også maktforhold og relasjon til samfunnet. Triangelet *språk-makt-samfunn*, og forståelsen av dette, er nødvendig i tolkningen av respondentens svar på forskerens spørsmål (Neumann, 2001). En eventuell manglende forståelse vil kunne utgjøre en ikke ubetydelig feilkilde i forskerens analyser. Intervjuobjektene mine, og særlig politikerne, har sentrale posisjoner i det norske samfunnet. Politikerne er folkevalgte representanter som kan sies å inneha maktposisjoner. De har stor tilgang til media og kan med sine uttalelser påvirke den offentlige diskurs. Denne posisjonen kan både gi dem friheter og begrensninger. For eksempel avslo forsvarsminister Espen Barth Eide å bli intervjuet fordi han som minister hadde lite politisk manøvreringsrom. Videre vil politikere være forsiktig med å komme med uttalelser som kan slå tilbake på dem selv. Ansatte i departementene skal være politisk objektive og understøtte statsrådets behov. Dette kan igjen legge bindinger på hva de er villig til å bidra med. Av denne grunn har intervjuene blitt gjennomført uten båndopptaker. Dette har bidratt til at intervjuobjektet har hatt større frihet i sine uttalelser, men med redusert reliabilitet fordi intervjuet ikke kan etterprøves av andre. Siden intervjuet er ment som et supplement til dokumenter, er denne mangel på pålitelighet å anse som akseptabel. Det er tatt notater under intervjuene, som har blitt renskrevet umiddelbart etterpå. Dette kan gi en unøyaktighet i innsamlede data, spesielt i forhold til bruk av båndopptaker.

Validitet

I forhold til å teste om forskningsopplegget har nødvendig validitet og reliabilitet deler Robert Yin validitet til tre kategorier; konstruksjons-, intern- og ekstern validitet (Yin, 2009, s. 40)., *Konstruksjonsvaliditet* er forbundet med bruk av tilstrekkelig mange ulike kilder. Det kommer til å bli benyttet tre hovedtyper av kilder; intervju av nøkkelpersoner, offisielle taler og uttalelser fra politikere i regjeringen og i opposisjonen, samt nyhetsklipp. Offisielle taler og uttalelser er først og fremst tilgjengelig via Stortingets og Regjeringens internettsider. Begge disse har høy nøyaktighet, da dette er nærmest nøyaktig kopi av hva som er sagt. Dette gjelder spesielt for referater fra møter i Stortinget. Nyhetsklipp har en lavere nøyaktighet, da de normalt har vært gjennom en redaksjonell tolkning før publikasjon. Derfor vektlegges dokumenter fra regjeringen og Stortinget i høyere grad, fremfor nyhetsklipp.

Intern validitet, er rettet mot etableringen av årsakssammenhenger. I og med at denne studien ikke kan gjentas i seg selv som et lukket eksperiment vil det ikke være mulig å identifisere allmenngyldige årsakssammenhenger. I den grad det her kan påvises en årsakssammenheng, vil det være om funnene er i overensstemmelse med andre funn fra lignede forskning. Det har vært gjort lignede forskning knyttet til analyse av de norske motivene bak internasjonal bruk av militær makt, blant annet av Oma (2008) og Bøifot (2007). Deres funn nyttes til å underbygge eller utfordre egne funn, og for å påvise eventuelle årsakssammenhenger mellom norske motiver og militær maktbruk i utlandet. En slik sammenheng vil styrke den eksterne validiteten ved at egne funn kan benyttes i tilsvarende forskning. Ved presentere funn på bakgrunn av denne ene casen vil en identifisering av årsakssammenheng og allmenngyldig generalisering kunne styrke oppgavens validitet.

Reliabilitet

For å sikre at funnene er etterprøvbare må oppgaven ha reliabilitet. Målet med denne reliabiliteten er i følge Yin, "... to minimize the errors and biases in a study..." (Yin, 2009, s. 45). En fare er at den enkelte forskers forutinntatthet bidrar til å trekke slutninger som kan være feil eller de mangler nødvendig dekning. Enhver forskning vil inneha grader av subjektivitet. Det er likevel viktig at analysen blir mest mulig objektiv uten at for mange personlige og forutinntatte holdninger kommer til syne i tolkningen av empiri. Bias kommer letteste til uttrykk i intervjusituasjoner, især gjennom spørsmålsstillingen, tolkningen av svarene og oppfølgingsspørsmålene. For å håndtere dette er det viktig å være bevissthet på problematikken og forsøke å ha en kritisk tilnærming til egne slutninger.

De offisielle talene og uttalelsene fra Regjeringen har vært og er tilgjengelig både på regjeringens⁷ og Stortingets⁸ nettsider. I tillegg er det benyttet en rekke avisartikler. Disse har blitt hentet fra mediedatabasen Retriever ATEKST. Denne databasen inneholder over 70 av landets trykte medium, men søket har blitt begrenset til å gjelde rikspresse, NTB og fagtidsskrifter⁹. Lokalpresse er utelatt, da disse i en stor grad reproducerer NTB eller rikspresse i sin dekning av utenriks- og sikkerhetspolitikk. I ATEKST har søket vært tidsbegrenset til 2011 og søkeordet har vært "Libya". Dette gav 8 631 treff. Alle disse treffene er deretter gjennomgått

⁷ Hvert departement har egne undersider på www.regjeringen.no. På disse sidene finnes offisielle taler og pressemeldinger.

⁸ www.Stortinget.no inneholder transkripsjoner av alle debatter og innlegg i stortinget. I tillegg utgis disse debattene i Stortings Forhandlinger, som dokumenterer Stortingets konstitusjonelle virksomhet.

⁹ Følgende medium inngikk: NTBtekst, Aftenposten, Klassekampen, Dagsavisen, Dagbladet, VG, Dagens Næringsliv, Vårt Land, Ny Tid, Morgenbladet, Nationen, Dag og Tid, Nynorsk pressekontor, A-magasinet, Utrop og samtiden.

for å filtrere ut artikler som ikke har vært relevante for problemstillingen. I og med at det ikke er benyttet båndopptaker ved intervjuene, er det disse som har lavest reliabilitet av kildene.

3 Teoretisk rammeverk

Dette kapittelet klargjør de teoretiske perspektivene, strukturell realisme og institusjonalisme, som skal ligge til grunn for den empiriske analysen. Hensikten er å identifisere teoretiske årsaksforhold som kan brukes til å tolke datagrunnlaget i den påfølgende empiriske analysen. Før dette kan gjøres er det nødvendig å klargjøre to forhold: Relasjonene mellom stater og ulikheter mellom de to valgte teoretiske retningene.

3.1 Internasjonale relasjoner

Internasjonal politikk kan ikke betraktes som adskilt fra annen politikk. Hvordan en stat forvalter sine internasjonale relasjoner og utøver sin utenrikspolitikk bør betraktes i et holistisk perspektiv. Dette innebærer at utenrikspolitikken har klare tilknytninger til all annen politikk som også utøves av staten, poengtert slik av utenriksminister Jonas Gahr Støre:

En hovedoppgave for moderne utenrikspolitikk er å gjøre innenrikspolitikken mulig. Utenrikspolitikken må bidra til å støtte opp om norsk økonomi og velferd og støtte norske bedrifter, kunnskapsinstitusjoner og norsk verdiskaping (Støre, 2012).

Dette gjelder også politikken innenfor områder som sikkerhet, handel, økonomi, og i Norge også distriktspolitikken. Ved analyse av politikk er det viktig å balansere to forhold. På den ene siden er utenrikspolitikken relasjon til annen politikk. På den andre siden er hensynet til velgerne, for enhver politiker ønsker å sikre sitt gjenvalg. Beslutning av utenrikspolitisk betydning kan raskt ha innenrikspolitiske konsekvenser.

Det eksisterer flere teorier om internasjonale relasjoner. De mest kjente er realisme, liberalisme, sosial konstruktivistisk teori og den såkalte "engelske skole". Innenfor disse fire hovedretningene er det igjen en rekke ulike varianter, særskilt innenfor realisme og liberalisme. I denne oppgaven er det den strukturelle realismen slik den er beskrevet av Kenneth Waltz i boken "Theory of International Politics" (Waltz, 1979), som benyttes. Innenfor liberalismen er det Robert Keohanes bok "After Hegemony" om institusjonalisme som er av betydning (Keohane, 2005). Mye av konfliktene mellom den strukturelle realismen og institusjonalistene dreier seg om institusjonenes rolle i internasjonal politikk og i hvilken grad de har en rolle for internasjonal stabilitet. Den strukturelle realismens ståsted er at institusjoner i seg selv er en refleksjon av maktdistribusjonen i verden. Stormaktene benytter institusjonene til å ivareta og fremme egne interesser, derfor mener realistene at institusjonene har liten betydning for verdensfreden og den internasjonale stabilitet. Institusjonalistene mener at institusjoner kan bidra til at stater revurderer

sine egne interesser, og på den måten påvirke endringer i staters adferd. Institusjoner kan dermed bidra til å opprettholde og øke den internasjonale stabiliteten.

Den internasjonale arena og dens utøvere av internasjonal politikk består ikke utelukkende av stater. En rekke ikke-statlige aktører som organisasjoner og multinasjonale selskaper søker også makt, innflytelse og velstand gjennom sin deltakelse og utøvelse av politikk (Keohane, 2005, s. 25). Det er likevel klart at det er de statlige aktørene som er de sentrale aktørene. Det er statene som i størst grad setter premissene og agenda innenfor den internasjonale politikken. Staters deltakelse på den internasjonale arena er normalt en balanse mellom utenriks- og innenrikspolitiske forhold (Putnam, 1988), der nasjonale konsekvenser av internasjonale forpliktelser og omvendt, må vurderes hele tiden. Den økende globaliseringen gjør at det som foregår innenfor et lands grenser kan ha konsekvenser utover det rent nasjonale. Hvis det var slik at staten til enhver tid kun handlet ut fra egne interesser kan resultatet være til ulempe, eller sågar dårligere, for alle parter enn det trenger å være (Hovi & Underdal, 2000). Selv om statene er den viktigste og mest sentrale aktøren på den internasjonale arena, kan det bære galt avsted å kun betrakte staten i seg selv når internasjonal politikk analyseres (Waltz, 1979). En slik analyse vil dermed overse den internasjonale kontekst. Denne oppgaven har ikke til hensikt å klargjøre Norges rolle i den internasjonale kontekst, utover å erkjenne at Norge er som en småstat å regne i internasjonal sammenheng. Norge har riktignok en sterk økonomi og økonomisk utvikling, men utover dette har Norge få ressurser, særlig i militær forstand.

3.2 Realismeperspektivet

Internasjonale relasjoner beskrives normalt som et system uten orden. Det betyr ikke at statene og relasjonene mellom dem er preget av krig, men i følge Mearsheimer er det en "relentless security competition, with the possibilities of war always in the background" (Mearsheimer, 1995, s. 9). Mange stater har til tider motstridende interesser, og kan over lang tid ha pågående konflikter uten at situasjonen eskalerer til krig. Eksempel på dette kan være uenigheten mellom Norge og Russland om forvaltningen av ressursene på Svalbard og vernesonen rundt, eller den tidligere langvarige konflikten om delelinjen i Barentshavet.

Realistene legger til grunn fem premisser i deres analyse av det internasjonale system (Mearsheimer, 1995). Det første premisset er at det internasjonale system er anarkistisk i sin natur. Dette betyr ikke at verden er i kaos. Det at verden beskrives som anarkistisk innebærer at det ikke er noen overordnet sentral autoritet som kan ivareta lov og orden rolle ovenfor verdens nasjoner. Det internasjonale systemet består av en rekke selvstendige og uavhengig stater, som egentlig står fritt til å følge sine egne interesser i ett og alt. Premiss nummer to er at statene

utgjør en fare for hverandre, fordi de har ett sett med offensive militære kapasiteter. Det tredje premisset er at statene aldri kan være sikre på andre staters intensjoner. Selv om enkelte stater er velvillig ovenfor hverandre, kan den aldri med 100 % sikkerhet utelukke at aggresjon kan oppstå (Mearsheimer, 1995, s. 10). Disse tre premissene leder til et fjerde, at en stats hovedmotiv i alle beslutninger er ens egen overlevelse og ivaretagelse av sikkerhet. Det siste premisset blir dermed at stater trenger å tenke både rasjonelt og strategisk for å kunne overleve i det internasjonale systemet. Dette gjør at stater hele tiden vil søke etter muligheter til oppnå fordeler på bekostning av andre og at andre stater ikke forsøker å utnytte det samme mot dem.

Det er særlig to årsaker som bidrar til å hemme samarbeidet mellom nasjonene; relativgevinst vurderinger og bekymringer for å bli lurt (Mearsheimer, 1995). Siden hver stat søker å maksimere sin gevinst i forhold til andre, er ofte det viktigste at en kommer bedre ut av det enn den andre staten, i de avtalene som inngås. Videre vil stater være forsiktig med å inngå avtaler hvor det er fare for å bli lurt av den andre part. Ved at stater samarbeider gjennom institusjoner, gjøres dette på basis av maktforholdene dem i mellom.

Realismens syn på internasjonal politikk

I følge Kenneth Waltz er den beste teorien om internasjonale relasjoner sentrert om systemets struktur, dens aktører og på kontinuitet og endringer i dette systemet. I klassisk realisme er det statslederne og deres beslutninger som vektlegges. I den strukturelle realismen er det den relative maktfordelingen mellom aktørene i dette systemet som analyseres (Jackson & Sørensen, 2010, s. 74). Waltz mener som andre realister, at forholdet mellom statene er anarkistisk, men samtidig er stater veldig like fordi de utfører en rekke oppgaver som er felles. Dette er oppgaver som innkreving av skatt, utøver av utenrikspolitikk, leverandør av velferdstjenester, osv. Forskjellen mellom statene ligger i hvordan disse oppgavene utøves, og sådan kan også maktforholdet mellom dem analyseres (Waltz, 1979).

Waltz er av den oppfatning at en bipolar verdensorden vil bidra til en mer stabil verden, og en slik orden er en bedre garantist for fred og sikkerhet enn multipolaritet (Jackson & Sørensen, 2010, s. 74). To poler er bedre i stand til å ivareta systemets balanse. Flere poler vanskeliggjør maktbalansering. Allikevel er det slik innenfor den realistiske oppfatningen at selv om stater var stabile ville dette ikke endre det anarkistiske forholdet mellom dem. Det er dette Waltz poengterer når han sier:

If each state, being stable, strove only for security and had no designs on its neighbours, all states would nevertheless remain insecure, for the means of security for one state are, in their very existence, the means by which other are threatened (Waltz, 1979, s. 64).

Den sentrale aktiviteten i den anarkistiske verdensorden er maktpolitikk, fordi enhver stats fundamentale bekymring er knyttet til statens sikkerhet og overlevelse. Den største utfordringen i maktpolitikken er derfor krig, og en hovedoppgave i internasjonal politikk er derfor å ivareta fred og sikkerhet (Jackson & Sørensen, 2010, s. 75). Et poeng har vært at demokratier ikke går til krig mot hverandre, like fullt hevdes det fra flere hold at nettopp ønsket om å demokratisere verden kan være en årsak til krig ((Bueno de Mesquita, 2003). Skulle det bli slik at alle verdens stater ble demokratier, ville ikke dette i følge Waltz, bety at den internasjonale strukturen ble endret (Waltz, 2000). Waltz argumenterer for at forholdet mellom staten ville fremdeles være anarkistisk, med andre ord fravær av overnasjonal lov og orden. Selv om krig er sentralt innen internasjonal politisk teori, er disse teoriene ikke særlig egnet til å forutsi når krig vil bryte ut, men snarere forklare hvorfor krig bryter ut (Waltz, 1979, s. 69).

I motsetning til den klassiske realismen er ikke Waltz opptatt av den menneskelige natur og dens *lust for power*, fordi statslederne er fanger av systemets struktur og dens deterministiske logikk. Derfor er det ikke rom for en utenrikspolitikk som er uavhengig og selvstendig i forhold til strukturen i systemet (Jackson & Sørensen, 2010, s. 75). Denne retningen innenfor realismen kalles *strukturell realisme*.

Selvhjelpssystemet i den strukturelle realismen

For Waltz er alle stater bare likeverdige innenfor en formell-legal logikk, ikke innenfor en materialistisk tilnærming (Jackson & Sørensen, 2010, s. 76). Det er forskjeller i den materialistiske makten som forklarer forskjellen mellom stater innenfor det internasjonale systemet. I dette systemet er det slik at det er de nasjonene med de fleste ressursene og de største kapabilitetene som definerer handlingsrommet til de andre (Waltz, 1979, s. 72). Derfor er teorier om internasjonal politikk dannet på bakgrunn av stormaktene. For å overleve i dette systemet er det styrende for overlevelse at hver stat ivaretar egne interesser. Waltz beskriver det slik: "Each state plots the course it thinks will best serve its interests" (Waltz, 1979, s. 113). Det er slik fordi det internasjonale systemet er et selvhjelpssystem, statene må ivareta seg selv, sine egne interesser og det er ingen som kan gjøre det for dem. Kjernen er *every man for himself*. Til forskjell fra den nasjonale politikken, med sine styringsstrukturer og institusjoner, er internasjonal politikk "politics in the absence of government" (Waltz, 1979, s. 88). Dette gjør den internasjonale arena til en arena med manglende lov og orden, og derfor blir overlevelse enhver stats primære interesse. I fraværet av en internasjonal regjering, er alle stater suverene og dermed i prinsippet fri til å forfølge egne beslutninger og interesser, men bare i prinsippet. Svakere stater vil i større grad være influert av stormaktene, enn omvendt; " The fate of all the states ... are

affected much more by the acts and the interactions of the major ones than of the minor ones" (Waltz, 1979, s. 72). Med tanke på utviklingen både i Nord-Korea og Iran kan det tenkes at Waltz har rett, men bare så lenge de små ikke har atomvåpen. Derfor er det slik at i dette selvhjelps-systemet er statene primært opptatt av egen sikkerhet, fremfor andre interesser som for eksempel innbyggernes velferd. For å kunne lykkes med dette vil stater søke å være minst mulig avhengig av andre stater, dette gjelder innenfor alle områder, men kanskje spesielt innenfor økonomi. Desto mer en stat importerer og eksporterer, desto mer avhengig vil en være av andre (Waltz, 1979, s. 106). Stater er dermed avhengig av avtaler og ordninger de lager selv, som staten i stor grad profiterer på kontra andre stater. I dette ligger en konstant trussel om maktbruk mellom stater, men samtidig et incentiv til å avstå fra maktbruk. For enhver stat må hele tiden vekte hva gevinsten er verdt i forhold til risikoene (Waltz, 1979, s. 114). En langvarig konflikt eller krig kan føre til at ens egen maktbase forringes i forhold til andre, og istedenfor å komme styrket ut, kommer en svakere ut. Med utgangspunkt i at sikkerhet er den primære interesse, må enhver maktbruk vektes opp mot om sluttresultatet vil bidra til økt eller mindre sikkerhet. En slik pragmatisk tilnærming er normalt beskrevet som realpolitikk.

Egeninteressen

Kenneth Waltz anser følgende elementer for å være sentrale (Waltz, 1979, s. 117). Det første elementet er at det er statens interesser som er utgangspunktet for enhver handling. Neste elementet er at sikkerhetspolitikken kommer fra den uregulerte konkurransen mellom statene. Det tredje elementet er behovet for å identifisere den politikken som best tjener statens interesser. Siste elementet er at suksess blir den ultimale testen for politikken, der suksess forbindes til ivaretagelse og styrking av statens sikkerhet. Realpolitikk er med andre ord en interessepolitikk der stater forfølger sine interesser gjennom kompromisser basert på rasjonelle vurderinger.

The appropriate state action is calculated according to the situation in which the state finds itself. ...Each state chooses its own policies. To choose effectively requires considering the ends of the state in relation to the situation (Waltz, 1979, s. 134).

Selv om det internasjonale systemet er anarkistisk, så er det ikke slik at den enkelte stat eksisterer i et vakuum. Statene må hele tiden ta sine beslutninger, og særlig de av internasjonal betydning, ut fra rasjonelle vurderinger av hva konsekvensene av disse vil være ovenfor andre stater. Det må tas hensyn til hvordan beslutningene påvirker egen sikkerhet. Dette gjelder spesielt for svakere stater, men også for stormaktene. Waltz mener at stormaktene kan tillate seg selv et større handlingsrom enn de svakere, fordi små stater har mer å tape og dermed mer å frykte (Waltz, 1979, s. 194). Småstatene har mindre kontroll over egen situasjon og kan dermed i større grad påvirkes av den eksterne maktstrukturen.

Realisme og allianser

For å overleve i en verden full av trusler velger statene å inngå allianser med hverandre. I boken "Origins of alliances" definerer Stephen Walt (1987, s. 12) en allianse som en ordning mellom stater, der hensikten er å ivareta statenes sikkerhet. En allianses grunnleggende form kan deles i to hovedkategorier, *balansering* og *bandwagoning*. Enhver annen allianse kan hevdes å være utledet fra disse to (Walt, 1987).

I balanserende allianser er hensikten å søke å etablere en maktbalanse i forhold til en sterkere stat. Dette gjøres ved at svakere stater går sammen og former en betydelig makt, som er tilsvarende i styrke eller sterkere i forhold til den sterke staten.

The belief that states form alliances in order to prevent stronger powers from dominating them lies at the heart of traditional balance of power theory (Walt, 1987, s. 18).

Ved å gå sammen med den antatt svakeste siden for å forme en sterk side, vil det enkelte medlem være av større betydning enn hvis stater inngikk i en allianse med den sterke. Den enkelte stats innflytelse i alliansen ville således være større. Denne tilnærmingen innebærer også et press på eventuelle gratispassasjerer, for hvis en stat ikke bidrar etter evne i alliansen mener Walt at stater kan bli marginalisert (Walt, 1987). Denne fordelingen av byrder kan betraktes som et sentralt element i balanserende allianser.

Kjernene i *bandwagoning* er at svake stater inngår i allianser med stater som er fryktet eller som anses som sterkere. Ved å gå sammen med sterkere stater vil den svake i stor grad bli marginalisert i samarbeidet, og kan derfor i større grad innta rollen som en gratispassasjer (Walt, 1987).

Hvem statene inngår allianser med, og hvilken type allianse, er ikke tilfeldig. På samme måte som politiske partier søker å gjøre seg attraktive for velgerne, forsøker også stater å gjøre seg attraktive for hverandre. Allianser inngås som oftest mellom stater med felles interesser. Normalt er det slik at den drivende fellesinteressen er trusselen fra andre stater. I og med at stater tidvis også kan ha divergerende interesser vil en allianse være et kompromiss mellom statene for å dekke den sentrale fellesinteressen, som er sikkerhet (Waltz, 1979). Dette støttes også av Stephen Walt som hevder at allianser inngås normalt mellom stater som deler de samme verdier og normer (Walt, 1987).

Ut fra dette perspektivet kan det antas at Nato ble dannet ut fra ønsket om å etablere en balanse mot Sovjetunionen, og at Warszawapakten ble etablert som følge av *bandwagoning* av øst-blokk statene.

3.2.2 Oppsummering av realismeperspektivet

Kjernen i den strukturelle realismen er at statene må hjelpe seg selv, ved at de ivaretar egne interesser. Denne egeninteressen er først og fremst knyttet til sikkerhet og overlevelse i det internasjonale anarkistiske system. For svakere stater innebærer dette å inngå ulike former for allianser, i et forsøk på å balansere opp mot de sterkere.

For Norges del betraktes medlemskapet i Nato som grunnsteinen i norsk sikkerhetspolitikk (Utenriksdepartementet, 2009). I og med at verdens eneste gjenstående supermakt, USA, også inngår i Nato, blir USA den egentlige sikkerhetsgarantisten for Norge. I tillegg vektlegger Norge FNs rolle i det internasjonale samfunn og da særskilt som varetaker av folkeretten. Folkeretten er det eneste rammeverket som fungerer som en slags juridisk beskyttelse, særskilt for små stater. En svekkelse av folkeretten betraktes som den største sikkerhetstrusselen "mot det norske samfunnets sikkerhet og territorielle integritet" (Utenriksdepartementet, 2009, s. 90).

For den videre analysen kan derfor tre forklaringer innenfor egeninteresseperspektivet legges til grunn for å klargjøre Norges motiv til å delta med kampfly i implementeringen av sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Den første er knyttet til Norges ønske om å ivareta og videreutvikle relasjonene til USA. Deretter kan det tenkes at den andre forklaringen har et allianseperspektiv med ivaretagelse og videreutvikling av Norges posisjon og renommé innenfor Nato, inkludert de forpliktelser medlemskapet fører med seg. Den tredje forklaringen er relatert til Norges ønske om støtte en FN-ledet verdensorden, og dermed implisitt folkeretten som rettslig fundament i samhandlingen mellom statene. Disse tre nevnte faktorene vil dermed være grunnlaget i den empiriske analysen av de norske motivene i et egeninteresseperspektiv.

3.3 Institusjonalismeperspektivet

Kjernen i institusjonell liberalisme er at internasjonale institusjoner bidrar til å fremme samarbeid mellom stater, eller som Holsti beskriver det:

The portrait of the contemporary international system is a set of arrangements between states that for the most part allows them to coexist peacefully a good portion of the time, and to conduct their mutual relations in rule-bound environments that enhance the opportunities for communication, trade, and the flow of people and ideas between societies (Holsti, 2004, s. 304).

Denne tilnærmingen reduserer manglende tillit mellom statene eller statenes frykt for hverandre, to problemstillinger som er tradisjonelle utfordringene innenfor internasjonale relasjoner (Jackson & Sørensen, 2010, s. 108). Men hva er institusjoner? Keohane definerer tre former for internasjonale institusjoner (Keohane, 1989). Den første er formelle mellomstatelige organisasjoner og tverrnasjonale ikke-statlige organisasjoner. Den andre er internasjonale regimer, som er unike regler som statene har blitt enige om seg i mellom. Et eksempel på dette er den internasjonale havretten. Den siste formen er konvensjoner, som er uformelle ordninger med implisitte regler og forståelser som former den enkelte aktørs forventninger. Et eksempel på dette er forventningen om gjensidig likeverdighet og respektfull behandling av statsledere. I denne oppgaven er det den første formen som er relevant, og for Norges del kan både Nato og FN ansees som sentrale institusjoner. Selv om internasjonale institusjoner kan opptre som en aktør med mye innflytelse, argumenterer Keohane for at det er statene som utgjør medlemmene i disse institusjonene (Keohane, 2005). Institusjonene utøver en rekke funksjoner samtidig som statene ivaretar sine egeninteresser:

The trick to successful cooperation is not to ignore self-interest but to redefine it, to make it less myopic and more empathetic. Empathy by advantage may be more likely to develop in the context of well-functioning international institutions than in an international state of nature that approximates Hobbes's "war of all against all" (Keohane, 2005, s. 257).

Suksessen til internasjonal institusjoner ligger med andre ord i evnene til å se egne interesser i et større perspektiv ut over seg selv. Internasjonale institusjoner kan dermed bidra til å løse problemet med forpliktelse:

A commitment problem exists among a group of actors if they could make themselves better-off by being able to commit themselves to following a particular course of action but unable to do so (Powell, 1999, s. 7).

Problemet med forpliktelse oppstår ved at den enkelte nasjons handlinger i egeninteresse, fører til at resten kommer dårligere ut av det. Både fangens dilemma og sikkerhetsdilemmaet er eksempler på dette problemet.

3.3.1 Internasjonale institusjoner

Dannelsen av internasjonale institusjoner foregår først og fremst for å redusere usikkerheten og stabilisere relasjonene mellom statene. I seg selv bidrar dette til å ivareta internasjonal fred og sikkerhet, i henhold til FN-paktens art 2 pkt 4¹⁰ (UN, 1945), der stater skal avstå fra bruk av vold eller trussel om vold i løsning av konflikter dem i mellom. I dette ligger en overordnet idé om felles interesse og ansvar for alle stater, en internasjonal norm om fred og sikkerhet (Holsti, 2004). Internasjonale institusjoner dannes også for å ivareta felles egeninteresser gjennom samarbeid, på den måten blir samarbeid til noe større enn egeninteressene. Samarbeid bør derfor betraktes som gjensidige tilpasning mellom statene for å gjennomføre politisk koordinering i den hensikt å nå omforente målsettinger (Keohane, 2005). Samarbeid oppstår dermed ved at statene justerer egen adferd til det som forventes fra de andre, og det oppstår en omforent iverksettelse av politikken.

Intergovernmental cooperation takes place when the policies actually followed by one government are regarded by its partners as facilitating realisation of their own objectives, as a result of a process of policy coordination (Keohane, 2005, s. 52).

Realiseringen av en slik koordinering starter normalt med at de samarbeidende stater har felles verdier og ideer. Nato-pakten gjenspeiler blant annet betydningen av slike felles verdier. I pakten fremmes et felles ansvar for å fremme og ivareta de demokratiske prinsippene, individets frihet og et internasjonalt rettssamfunn (NATO, 1949). På denne måten etableres det et gjensidig ansvar ovenfor og mellom institusjonenes medlemmer, som bidrar til at internasjonal institusjoner er noe mer enn stormaktenes tjenere (Jackson & Sørensen, 2010). Institusjonene får dermed en uavhengig verdi og fremmer samarbeidet mellom stater.

Keohane erkjenner at det eksisterer hegemonier og at disse har en spesiell rolle innenfor den internasjonale politikken. "The dominance of a single power great power, may contribute to order in world politics, ..., but is not a sufficient condition and there is little reason to believe that it is necessary" (Keohane, 2005, s. 46). En hegemon besitter ikke en imperialistisk maktposisjon, og kan således ikke true eller tvinge sine samarbeidspartnere til samtykke og enighet. Småstatene kan gjennom samarbeid i internasjonale institusjoner bidra til å "disiplinere" de store (Keohane, 2005, s. xiii). Samarbeidsforholdet kan følgelig være asymmetrisk i forhold til posisjon og ressurser, men for at samarbeidet skal være velfungerende er det behov for en stor grad av imøtekommenhet fra alle parter. Grunnlaget for samarbeidet, blir dermed et interesse- og

¹⁰ Artikkel 2 punkt 4 lyder som følger: "All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations."

verdifellesskap bygget på gjensidighet og likeverdighet, og har flere konsekvenser for forholdet mellom stater.

Institusjoner og staters egeninteresse

En institusjons rolle er relatert til dens betydningen i forhold til staters egeninteresse: "Like other political institutions, international regimes can be explained in terms of self-interest" (Keohane, 2005, s. xi). Dette henger sammen med at stater søker samarbeid med "likesinnede", fordi de ser gjensidige fordeler ved slikt samarbeid. Samarbeid mellom stater er sjeldent basert på altruisme, empati eller for internasjonale interesser, men i større grad fundamentert på en stats egen søken etter makt, betydning og sikkerhet for egen befolkning.

To pursue self-interests does not require maximizing freedom of action. On the contrary, intelligent and farsighted leaders understand that attainment of their objectives may depend on their commitment to the institutions that make cooperation possible (Keohane, 2005, s. 259).

Hvis det var slik at enhver stat søkte å maksimere egen makt, ville det ikke eksistere institusjoner der medlemslandene har felles interesser og hensikter (Keohane, 2005, s. 7). Samarbeid mellom statene blir dermed et middel for å nå felles målsettinger, fremfor maktkamp mellom statene.

Cooperation should not be viewed as the absence of conflict, but rather as a reaction to conflict or potential conflict. Without the spectre of conflict, there is no need to cooperate (Keohane, 2005, s. 54).

Stater med blant annet omforente verdier søker derfor formelle former for samarbeid. Disse formene kan beskrives som allianser, slik som Nato.

Institusjoner og forpliktelse

Medlemskapet i allianser bringer inn den neste konsekvensen – forpliktelse. Deltakelsen i internasjonale institusjoner og det ansvaret som følger gir både muligheter og begrensninger. Begrensningene er først og fremst knyttet til at en aksepterer vilkårene for medlemskapet i institusjonen.

Committing oneself to an international regime implies a decision to restrict one's own pursuit of advantage on specific issues in the future. Certain alternatives that might otherwise appear desirable – imposing quotas, manipulating exchange rates, hoarding one's own oil in a crisis – become unacceptable by the standards of the regime. (Keohane, 2005, s. 258).

Dette innebærer at institusjonens utforming kan være med på binde stater til handlinger de ikke ville ha støttet eller deltatt i hvis de stod utenfor institusjonen. Beslutningstaking i institusjoner foregår normalt i to steg. I det første steget søker den enkelte stat å forhandle seg frem til en best

mulig posisjon ut fra egne interesser og preferanser. I det neste trinnet skal avtalen eller beslutninger iverksettes, og da er utformingen viktig. Beslutninger er normalt utformet på en slik måte at gjennomføring er selvforsterkende i forhold til det første steget (March & Olsen, 1989, s. 9). Dette innebærer en grad av *bordet fanger*, ved at deltakelse i en internasjonal institusjon av og til vil medføre at medlemsstater blir tvunget til å opptre i henhold til flertallets ønske. Eksempel på dette kan være at nasjoner avstår fra å stemme i FN sikkerhetsråd når det skal tas beslutning knyttet til saker av som er nasjonalt problematiske. Når FNs sikkerhetsresolusjon 1973 ble vedtatt, var det hele fem stater som avstod fra å stemme. Når Natos oppfølging av samme resolusjon ble diskutert i NAC¹¹ ville land som Tyskland, Tyrkia og Italia ikke innledningsvis støtte et eventuelt engasjement fra Natos side (NTB, 2011b), men endret etter hvert oppfatning og konsensus ble oppnådd. Disse landene ble trolig satt under et betydelig politisk press for å endre mening.

Institusjoner og transparens (åpenhet)

At stater oppnår enighet i vanskelige situasjoner har trolig sterk sammenheng med ønsket om å finne gode løsninger for alle, jamfør problemet med forpliktelse. Problemet løses først og fremst gjennom to forhold; den personlige kjennskapen til hverandre og graden av transparens. Betydningen av de personlige relasjonene vil i denne sammenheng vektlegges minst av de to nevnte forhold. Det kan likevel hevdes at nasjonenes stedlige representanter eller ambassadører i institusjonen bidrar til en effektivisering av samarbeidet: "Democratic institutions presume and develop a shared sense of citizenship, that is, a sense of common heritage, a valued way of life, and a collective destiny" (March & Olsen, 1989, s. 127). Åpenheten mellom statene i de internasjonale institusjonene kan kanskje hevdes å være selve begrunnelsen på hvorfor de fungerer. Samhandlingen blir dermed ikke et mål men et middel (Keohane, 2005, s. 10), og samarbeidet blir en arena for informasjonsutveksling. Denne informasjonsutvekslingen bidrar til åpenhet mellom statene, slik at usikkerhet reduseres. Den stedlige representasjonen øker tilliten mellom representantene og det vil trolig være lettere å etablere gjensidig gunstige avtaler (Keohane, 2005, s. 97). Videre blir institusjonene en høringsarena, der statens standpunkter kan "luftes" før endelig holdning og posisjon offentliggjøres.

Individual interests are converted to collective decisions through bargaining, coalition formation, exchange and the exercise of power. Preferences (interests) are taken as given. The extent to which quality of power is achieved within a political system will depend not only on the distribution of resources, but also on the distribution of preferences (interests) in the society (March & Olsen, 1989, s. 156-157).

¹¹ NAC er North Atlantic Council, NATOs øverste råd.

Åpenheten som kommer av informasjonsutvekslingen bidrar til å klargjøre den enkelte stats interesser og preferanser i forkant av beslutninger. På denne måten klarlegges nasjonenes forhandlingsrom, og det blir lettere å oppnå enighet. Dermed unngås problemet med asymmetrisk informasjon¹². Videre kan det kanskje hevdes at desto flere nasjoner som inngår i institusjonen medfører dette større åpenhet, og de store nasjonene kan derfor ikke gjøre som de vil. De mindre nasjonene får dermed en disiplinerende effekt på stormaktenes adferd.

Institusjoner og forventningen om gjensidighet/gjengjeldelse (resiprositet)

Keohane definerer resiprositet som "... exchanges of roughly equivalent values in which the actions of each party are contingent on the prior actions of the others in such a way that good is returned for good, and bad for bad" (Keohane, 1989, s. 136). Intensjonen ved gjensidighet er at stater mottar ekvivalente fordeler innenfor de internasjonale relasjonene: "States in reciprocal relationships with one another often do not have equal obligations" (Keohane, 1989, s. 136). Det er mulig å trekke sammenligninger av denne tankegangen mellom internasjonale relasjoner og hjemlig koalisjonsregjeringer. En koalisjonsregjering må legge til rette for en politikk som alle koalisjonens medlemmer kan stå inne for. Denne formen for enighet medfører behov for å inngå kompromisser. En slik tenkning kan ansees å være relevant også for beslutningstaking i internasjonale institusjoner. Der stater velger å bryte med sine forpliktelser, på grunn av nasjonal egoisme, kan dette medføre endring av andre staters beslutninger: " It may therefore be claimed that issue-linking prompts states to refocus and adjust their policies" (Heier, 2006, s. 72). Over tid er det slik at medlemmer i institusjoner mottar tilsvarende i forhold til hva staten bidrar med. Hvis statens perspektiv er for kort, er det en fare for at statens egeninteresse kan vinne frem:

Myopic self-interest refers to governments' perception of the relative costs and benefits to them of alternative courses of action with regard to a particular issue, when that issue is considered in isolation from others. An action is in a government's myopic self-interest if it has the highest expected value of any alternative, apart from the indirect effect that actions on the specific issue in question would have on other issues (Keohane, 2005, s. 99).

Nato som militær allianse bidrar med sikkerhet til sine medlemsland. For at dette skal fungere må hvert enkelt land bidra etter evne for å sikre en jevnfordeling av byrdene. Det er alltid en fare for gratispassasjerer i en slik situasjon, men en slik passasjer vil trolig raskt finne seg tilsidesatt eller bli utsatt for politisk kritikk. Dette innebærer at det er en sammenheng mellom hva den enkelte stat bidrar med i allianse og hva den får tilbake.

¹² Informasjon beskrives normalt som asymmetrisk når ulike aktører har ulike oppfatning og forståelse av situasjonen. Denne situasjonen er oftest knyttet til kunnskap om staters målsettinger og hensikter (Powell, 1999, s. 9). Problemet med asymmetrisk informasjon oppstår når stater kan opptre uærlig (Keohane, 2005, s. 93).

3.3.2 Oppsummering av det institusjonalismeperspektivet

Internasjonale institusjoner bidrar til å etablere en arena for samarbeid og koordinering mellom stater, og medlemskap kan bidra til å sette rammer for den enkelte stats handlingsrom i ulike saker. Likevel er det slik at gjennom deltakelse kommer den enkelte stat totalt sett bedre ut av det enn å opptre alene.

Den gjensidige informasjonsdelingen bidrar til at statene kan løse forpliktelsesproblemet og det blir enklere å oppnå forståelse for den enkelte stats holdninger og beslutninger. I dette ligger det en forventning om at medlemsstatene ivaretar *institusjonens interesser*, og ikke nødvendigvis sine nasjonale. Stater i mindretall kan følgelig vente et politisk press fra de andre for å følge flertallet, slik at kompromisser kan nås. Her ligger også en felles verdiforståelse, som i seg selv er et incentiv til samarbeid, ved at statene i stor grad har overlappende interesser. Samtidig ligger det en forventning i forhold til *resiprositet*. Stater har med andre ord en forventning om å få noe tilbake for sin deltakelse. Dette "noe" kan ha flere former, som for eksempel økt posisjon og anseelse innenfor institusjonen, eller økt stabilitet og sikkerhet i internasjonal politikk generelt.

Institusjonalismeperspektivet bidrar derfor med tre forklaringer som kan legges til grunn for å klarlegge norske motiv for kampflybidraget til operasjonen i Libya. Den første forklaringen er relatert ivaretagelse av det verdifelleskapet Norge inngår i og står for. Med andre ord: Norge deltok for å ivareta menneskers universelle menneskerettigheter. Den andre forklaringen henger sammen med at det ble forventet av Norge skulle delta, som følge av Regjeringens ambisjonen om en FN-ledet verdensorden og Nato-medlemskap. Den tredje forklaringen er knyttet til resiprositet: FN og folkeretten skal ivareta småstater internasjonal juridiske rettigheter, og at Norges rolle i Nato er i relasjon til bidragene til alliansen.

Dette innebærer for Norge at de norske utenriks- og sikkerhetspolitiske linjene, med medlemskapet i Nato og ambisjonen om en FN-ledet verdensorden, er med på å binde det norske handlingsrommet. Det kan kanskje derfor hevdes at Norge reelt sett ikke hadde noe valg til både støtte Natos involvering i Libya og delta i implementeringen av resolusjon 1973. Gjennom å støtte Nato og FN forventer Norge beskyttelse ved senere anledninger.

4 Caset: Beskrivelse av det norske kampflybidraget

Målsettingen med dette kapitlet er å gi en utførlig beskrivelse av caset som ligger til grunn for den empiriske analysen. Hensikten er å klargjøre tre forhold: (i) Hvordan ble situasjonen i Libya beskrevet? (ii) Hva preget den norske debatten? (iii) Og hvordan besluttet Norge å delta?

4.1 Situasjonen i Libya

Opptøyene i Libya begynte i Benghazi den 16. februar 2011 med demonstrasjoner mot Gaddafiregimet. Bakgrunnen skal angivelig ha vært en arrestasjon av en advokat som kritiserte myndighetene (Skårdalsmo, 2011). De neste dagene vokste demonstrasjonene i omfang, med blant annet blodige sammenstøt mellom demonstranter og sikkerhetsstyrker. Enkelte kilder hevdet at så mange som opptil 50 personer ble drept (NTB, 2011f). Norges utenriksminister var allerede 19. februar ute og fordømte voldsbruken og uttrykte støtte til befolkningens "... ønske om å leve i samfunn der politiske og sosiale rettigheter blir ivaretatt" (Støre, 2011c). I en tale av Gaddafi den 22. februar ble det erklært at han kom til å slåss til siste blodsdråpe og at alle som bidro til å underminere statens selvstendighet kunne vente dødsstraff (H. T. Skjeseth, 2011). Situasjonen i Libya ble adressert av FN uten at det fremkom konkrete beslutninger. I slutten av februar ble sikkerhetsrådsresolusjon 1970 vedtatt. Den fordømte Gaddafiregimets voldsbruk mot eget folk. Resolusjonen ble vedtatt enstemmig (Utenriksdepartementet, 2011a). Noen dager senere ble Libya utstengt fra FNs menneskerettighetsråd. Norge var blant de landene som tok initiativet til dette. Utenriksminister Støre beskrev vedtaket som viktig for FNs troverdighet (Utenriksdepartementet, 2011c). Vedtakene legger følgelig et internasjonalt press på Gaddafiregimet, men det kunne virke som om presset hadde liten eller ingen effekt. I de påfølgende dagene øker omfanget av voldsbruken mot sivilbefolkningen. Den arabiske liga tar blant annet til orde for opprettelsen av en flyforbudssone. De europeiske landene er forsiktige med å gi Den arabiske liga støtte fordi en vestlig inngripen kan bli oppfattet som en invasjon (Dagsavisen, 2011). Norge uttrykker også skepsis til en flyforbudssone siden en slik operasjon ville innebære bombing av militære mål på bakken. Daværende statssekretær Espen Barth Eide i Forsvarsdepartementet fremhevet at en deltakelse fra norsk side ville være uaktuelt uten et FN-mandat (Rønneberg, 2011).

4.2 Den norske debatten – eller mangel på sådan

I Stortingsdebatten den 16. mars anklages utenriksministeren, av opposisjonen, for å være mer opptatt av analyser enn handling (Christensen, 2011). Og dagen etter, trolig overraskende på mange, vedtas FNs sikkerhetsråd resolusjon 1973, som blir betraktet som historisk. Resolusjonen vedtas til tross for at Brasil, Russland, Kina, India og Tyskland avstår fra å stemme. Den gir

mandat til å gjennomføre militære operasjoner for å beskytte sivilbefolkningen i Libya (FN, 2011). Allerede 21. mars forlater det norske kampflybidraget Norge. I første omgang deltar de norske flyene som en del av den amerikansk-ledede koalisjonen *Operation Odyssey Dawn* (OOD). Når Nato beslutter å delta og ta ansvaret for kommandoen blir operasjonen omdøpt til *Operation Unified Protector* (OUP). Denne nye operasjonen ble en Nato-ledet koalisjonsoperasjon der flere Natos partnerland inngår, herunder Qatar, Sverige, Arabiske Emiratene og Jordan (Forsvarsdepartementet, 2011a).

Det offisielle vedtaket for den norske deltakelsen blir først gjort den 23. mars gjennom kongelig resolusjon (Regjeringen, 2011). Resolusjonen ble støttet fra alle de politiske partiene på Stortinget. Det ble allikevel uttrykt uenighet og tvil. Uenigheten var tydeligst fra partier uten representasjon på Stortinget (NTB, 2011e). Det ble også uttrykt tvil fra enkelte av SVs representanter i Regjeringen (Kristjánsson & Vegstein, 2011). Det var den uttalte tvilen fra disse som kom til å prege debatten i dagene etter at beslutningen var tatt. Enkelte av SV medlemmer gikk blant annet så langt som å melde seg ut av partiet (Leraand, et al., 2011). I april preges den norske debatten av Aftenpostens avsløring om hvordan beslutningen om den norske deltakelsen ble gjennomført. Dette behandles nærmere i del kapittel 4.3.

I tiden etter er det et økende fokus og debatt knyttet til håndhevelsen av FN-mandatet. Det hevdes blant annet at koalisjonsstyrken i for stor grad støtter opprørerne, fremfor å beskytte de sivile (A. Skjeseth, 2011b). Samtidig debatteres det i media om hvorvidt oberst Gaddafi er å anse som legitimt mål eller ikke. Diskusjonen bidrar til ytterligere uro i regjeringspartiet SV, som ikke ønsker å forlenge bidraget utover den perioden Norge har forpliktet seg til (Larsen, 2011). Regjeringen beslutter likevel å videreføre engasjementet til 1. august (Forsvarsdepartementet, 2011e), en beslutning som støttes av Stortinget.

27. juni utsteder ICC arrestordre på Gaddafi og hans sønn Saif al-Gaddafi, samt sjefen for etterretning Abdullah al-Sanussi. Arrestorden er basert på anklager om forbrytelser mot menneskeheten (Utenriksdepartementet, 2011b). Beslutningen fjerner Gaddafis muligheter for retrett. Utover dette, forløper sommeren uten større debatt, og 1. august returnerer det norske kampflybidraget. I løpet av operasjonen har de norske kampflyene gjennomført over 600 oppdrag og sluppet over 550 bomber (Forsvarsdepartementet, 2011b).

Til tross for at en rekke stater i den deltakende koalisjonen var tidlig ut med å anerkjenne Det nasjonale overgangsrådet i Libya, valgt Norge en mer passiv tilnærming. Overgangsrådet blir offisielt anerkjent av Norge den 23. august (Utenriksdepartementet, 2011d). Anerkjennelsen

medfører blant annet at Norge frigjør fryste midler i norske banker som tilhører den libyske sentralbanken.

Oberst Gaddafi møter sitt endelikt i byen Sirte den 20. oktober. Han blir tatt til fange av opprørere og drept. FNs sikkerhetsråd beslutter i resolusjon 2016 å trekke tilbake mandatet fra resolusjon 1973 med virkning fra 31. oktober kl 23:59. Nato beslutter deretter å avslutte sine operasjoner samme tidspunkt. Dette markerer slutten på de militære operasjonene i landet. Det er nå opp til overgangsrådet og den libyske befolkning å forme sin fremtid.

4.3 Den norske beslutningen

Hvordan ble DUUFK benyttet i forbindelse med Norges deltakelse i implementeringen av resolusjon 1973? Aftenposten kunne 19. april 2011 gjøre rede for at Norges beslutning om deltakelse ble fattet på mobiltelefon lørdag morgen 19. mars 2011. Onsdag 16. mars var det spørretime i Stortinget, og et av de sentrale spørsmålene denne dagen var hvilke vurderinger Regjeringen foretar seg i forhold til en etablering av en flyforbudssone over Libya. En kan konkludere med at etter spørretimen er alle partiene enige om at noe må gjøres, men ikke uten et mandat fra sikkerhetsrådet. Et slikt mandat ble først klart sent på kvelden torsdag 17. mars 2011. Fredag 18. mars var det som normalt statsråd på slottet, men det ble ikke fattet noe vedtak som ble offentlig tilgjengelig. Saken ble først behandlet i statsråd den 23. mars 2011, med følgende vedtak: ”Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973” (Statsråd 23.03.11). På fredager er det normalt møtefri i Stortinget, og mens de norske politikerne gjorde seg klar for helgen jobbet Forsvaret på spreng med planlegging. I Danmark derimot gikk debatten på Folketinget om den danske involveringen. Lederen for Utenriks- og forsvarskomiteen, Ine-Marie Eriksen Søreide (Høyre) anbefalte ovenfor Regjeringen å ikke innkalle DUUFK, så ble heller ikke gjort. I følge Aftenpostens redegjørelse blir opposisjonens ledere informert om situasjonen og Regjeringens beslutning først lørdag morgen, den 19. mars 2011. Dette var samtidig som Statsministeren klargjorde på toppmøtet i Paris at Norges bidrag ville være seks kampfly. Første formelle møtet med Stortinget ble først gjennomført tirsdag 22. mars, og Kongelig resolusjon om deltakelse ble truffet dagen etter.

Beslutningen om den norske deltakelsen fulgte ikke de normale prosedyrene, men under Stortingets muntlige spørretime den 23. mars ble verken prosedyrene eller beslutningen kritisert av opposisjonen. Fremskrittspartiets leder, Siv Jensen, påpekte tydelig at dette ”... er et styrkebidrag som har fått tilslutning fra alle partier i Det norske stortinget” (Stortinget, 2011).

Det som opptok Stortinget i størst grad, og som kom til å prege store deler av debatten på Stortinget de kommende ukene og månedene, var SVs egentlig holdning til Norges deltakelse.

Den norske deltakelsen ble finansiert utenfor rammen av forsvarsbudsjettet. Stortinget vedtok ved to anledninger ekstrabevilgninger; først kroner 261 millioner den 17. juni 2011 og deretter kroner 100 millioner den 30. september 2011. Selv om det var Kongen i statsråd som besluttet den norske deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973, var det Stortinget som bevilget pengene.

5 Tolkning av motivene for det norske kampflybidraget

Dette kapitlet skal med utgangspunkt i casebeskrivelsen i kapittel 4, og det teoretiske grunnlaget i kapittel 3, gjøre rede for de norske motivene for kampflybidraget i implementeringen av resolusjon 1973. Delkonklusjonene fra den teoretiske drøftingen skal i analysen brukes til å klargjøre om de norske motivene hadde sin rot i nasjonale egeninteresser, eller om Norges handlinger var forventet av det internasjonale samfunn. Kapitlet er bygd opp i tre deler. Første del gjør kort rede for den rådende politiske konsensus innenfor norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. I del to drøftes innhentet empiri innenfor realismeperspektivet. Særlig vekt tillegges nasjonale interesser som knyttes til FNs arbeid for en internasjonal rettsorden, og Natos rolle som garantist for norsk sikkerhet overfor land som står utenfor det vestlige sikkerhetsfellesskapet. I den tredje delen drøftes empirien innenfor institusjonalisme perspektivet, med særlig vekt på internasjonale forventninger til Norge og verdifellesskap.

5.1 Konsensus i utenriks- og sikkerhetspolitikken

Beslutningen om norske deltakelse i implementering av resolusjon 1973 var basert på bred enighet mellom alle partiene på Stortinget (Stortinget, 2011c, s. 3052). I den grad det eksisterte debatt knyttet til deltakelsen, kom den som følge av enkelte uttalelser fra sentrale politikere i SV. En av disse var statssekretær i Bistandsdepartementet, Ingrid Fiskaa, som i intervju med NRK sa: "Jeg synes det er for uklart hva slags oppdrag dette egentlig er, og det gjør at jeg er skeptisk til norsk deltakelse" (Kristjánsson & Vegstein, 2011). Dette ble av opposisjonen tolket som om at regjeringen ikke var enig i egen beslutning. Utover dette ble norske målsettinger og ønsket slutttilstand ikke diskutert fra Stortingets talerstol. I den grad dette ble diskutert foregikk dette i så fall innenfor rammen av DUUFK og det enkelte politiske parti, hvilket bekreftes av Høyres Ivar Kristiansen (Kristiansen, 2012).

En konsekvens av denne konsensusen er at det ofte kan være vanskelig å forstå hva Norge konkret ønsker å oppnå gjennom sitt internasjonale engasjement. Det er ikke uvanlig at påtroppende regjeringens tiltredelseserklæring ikke beskriver linjene i innenfor utenriks- og sikkerhetspolitikken, men uttaler at "hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast" (Dyndal, 2010, s. 205). Dette understøttes av konklusjonen i Andreas Løvolds masteroppgave om den utvidede utenrikskomiteens rolle som konsensususkaper:

Den utvidede er en helt sentral arena for å sikre en bredest mulig enighet i Stortinget om den norske utenrikspolitikk. Dette sikres ved at komitémedlemmene holder sakene hemmelig, og at minst mulig av komiteens drøftelser føres for åpen scene. Resultatet er at kritikk og opposisjon blir marginalisert og at Stortinget moderer sin kontrollfunksjon (Løvold, 2002, s. 127).

Dette innebærer at DUUFK fyller en meget sentral funksjon i det norske demokratiet. I denne komiteen gis regjeringen mulighet til å avholde hemmelige drøftinger om hvilken holdning og beslutninger Norge bør fatte til ulike problemstillinger av utenriks- og sikkerhetspolitisk karakter. Her kan både posisjonen og opposisjonen etablere en omforent forståelse av beslutningene og hvilke faktorer som er viktige for Norge.

5.2 En realpolitisk tolkning av motivene

Norge, som småstat, er først og fremst avhengig av en fungerende internasjonal rettsorden for å ivareta sin egen sikkerhet. Dette sikres av FN som den legitimerende institusjon i internasjonal politikk. For norsk vedkommende følger deretter medlemskapet i Nato. Dette beskrives normalt som en hovedlinje i norsk internasjonal politikk (Politisk plattform for flertallsregjeringen, 2009). Her er det en erkjennelse i at hvis Norge som en småstat skal opptre suverent på den internasjonale arena, er det nødvendige at alle stater anerkjenner en internasjonal rettsorden. En slik rettsorden blir da de små staters beskytter. Den eneste organisasjonen som kan ivareta denne rettsorden er FN. Med denne bakgrunnen har Norge som ambisjon å arbeide for en FN-ledet verdensorden.

Samtidig er Norge et sentralt medlem i forsvarsalliansen Nato. Dette medlemskapet skal sikre at Norge får internasjonal hjelp ved en eventuelle sikkerhetspolitisk krise, og beskrives ofte som "... Norges sentrale sikkerhetsforankring..." (Utenriksdepartementet, 2009, s. 11). Det kan kanskje hevdes at med et velfungerende FN vil det ikke være nødvendig med Nato, men FN fungerer ikke alltid. Ved å ivareta sin sikkerhet i flere ulike avtaler og institusjoner, unngår Norge "å legge alle eggene i samme kurv".

5.2.1 Norges ønske om en internasjonal rettsorden

I dagene før FNs sikkerhetsråds vedtak av resolusjon 1973, ble det fra Regjeringens side argumentert for at det var ikke mulig med militær intervensjon uten et FN-mandat. Daværende statssekretær i UD, Espen Barth Eide, beskrev det som uaktuelt at Norge ville støtte etableringen av en flyforbudssone uten mandat fra FN (Rønneberg, 2011). Denne norske linjen er konsistent med Regjeringens sikkerhetspolitiske plattform fra 2009, i den såkalte Soria Moria-II erklæringen:

Norsk deltakelse i internasjonal operasjoner skal være forankret i FN-pakten og ha et klart FN-mandat. ... FN er den eneste internasjonale instans som kan legitimere bruk av makt (Politisk plattform for flertallsregjeringen, 2009, s. 10).

I den muntlige spørretimen 16. mars 2011 ble utenriksministeren anklaget av opposisjon for å være mer opptatt av analyser fremfor handling, og at Norge burde gjøre mer. Opposisjonen

presenterte ikke konkrete forslag til handling, men deres ønske om handling ble besvart slik av Støre:

Vi har vært kritiske til en lettvinnt innføring av en flyforbudssone som ikke henger sammen med hvilken politikk man er villig til å gjennomføre, hvem skal gjennomføre den, og hvilket mandat skal ligge til grunn, nemlig et FN-mandat. ... Men fra norsk side vil vi selvfølgelig respektere og stille opp og støtte en enighet i FNs sikkerhetsråd (Stortinget, 2011b, s. 2951).

Med dette ønsker Regjeringen å formidle at en militær inngripen uten FN-mandat ikke støtter opp under en internasjonal rettsorden eller folkeretten. Hvis statene begynner å ta seg til rette utenfor rammen av folkeretten, kan dette tolkes som en økning av sikkerhetsutfordringene til Norge.

Dagen etter, den 17. mars 2011, vedtas sikkerhetsrådsresolusjon 1973. Resolusjonen ble beskrevet som historisk og viste et handlekraftig FN, og Norge gav sin uforbeholdne støtte til den. Til NTB uttalte utenriksministeren at "Resolusjonen gjør det Norge har vært opptatt av, nemlig å sikre at bruk av makt er forankret i FN" (NTB, 2011d). Denne linjen ble ytterligere forsterket av statsministerens under hans tale i Paris (Stoltenberg, 2011a); "Norge tror fullt og helt ... på betydningen av en FN-ledet verdensorden". Dette samme budskapet ble kommunisert i møte med Den Afrikanske Union: "Den norske beslutningen om å delta ... må sees i sammenheng med vår tro og støtte til en FN-ledet verdensorden" (Eide, 2011a).

Støtte til FN var også et av statsminister Stoltenbergs temaer i forbindelse med hans redegjørelse til Stortinget, den 29. mars 2011 (Stortinget, 2011d, s. 3134):

Vårt engasjement bygger opp under en lang linje i norsk utenrikspolitikk; nemlig støtten til en FN-ledet verdensorden der bruk av makt er regulert i FN-pakten og vedtak i FNs sikkerhetsråd. ... I en tid der det stilles spørsmål ved FN-institusjonenes effektivitet og evne til å ta vanskelige beslutninger, er det meget positivt at FN visste handlekraft i Libya. Det bekrefter FNs helt sentrale rolle i å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet.

Statsministerens poeng om støtte til en FN-ledet verdensorden ble følgelig støttet av regjeringskoalisjonen, men også av opposisjonen. Martin Kolberg (AP) fremhevet den norske interessen av en FN-ledet verdensorden, og "... at vår deltakelse i Libya ... må sees i sammenheng med ønsket om å styrke FN og internasjonal rett" (Stortinget, 2011d, s. 3136). Han ble blant annet støttet av Trygve S. Vedum (SP) som beskrev at "... Norge som et lite land er avhengig av en FN-ledet verdensorden" (Stortinget, 2011d, s. 3138). Fra opposisjon beskrev Kristelig Folkepartis representant Dagrun Eriksen det som "... avgjørende at all militærbruk har en klar forankring i folkeretten" (Stortinget, 2011d, s. 3139). Disse uttalelsene bidrar til å bygge opp under rådende konsensus i utenriks- og sikkerhetspolitiske saker.

Selv om FN vedtok et mandat som muliggjorde bruk av militær makt i Libya, er det nødvendigvis ingen automatikk i at nasjonene stiller opp. For FN i seg selv er ikke noe annet enn en rekke suverene nasjoner, som innebærer at FN er ikke bedre enn summen av medlemslandene. Hvis det skal være en FN-ledet verdensorden, innebærer dette at noen stiller opp og håndhever FN's beslutninger. En rekke politikere i SV uttrykte tvil og uenighet ved at SV støttet regjeringen i implementeringen av resolusjon 1973. Kristin Halvorsens (SV) var imidlertid meget tydelig på hvorfor det var riktig for SV å bidra;

Det hadde ikke vært en FN-ledet verdensorden hvis ingen stilte med kampfly til rådighet for å håndheve flyforbudssonene (Gitmark, 2011).

I et realisme perspektiv kan det derfor tenkes at dersom Norge ønsker en internasjonal rettsorden vil dette kreve at Norge yter sin del av innsatsen for å understøtte beslutninger som er hjemlet i Folkeretten. Det norske kampflybidraget kan dermed tolkes som et sikkerhetspolitisk tiltak for å styrke og underbygge de norske interesser som ligger i en internasjonal rettsorden. Tolkningen finner også støtte i uttalelser i Støres kronikk "Godhet og realisme" (Støre, 2011a);

For Norge var det ... avgjørende å støtte opp under FN's sikkerhetsråds beslutning når rådet til manges overraskelse viste evne til å vedta en så omfattende resolusjon. Dette er med på å styrke en rettslig basert internasjonal orden, og en slik rettsorden er avgjørende for Norges egen sikkerhet.

Dette realisme perspektivet finner også gjenklang i statsministerens argumentasjon, som i sin tale i forbindelse med tildelingen Krigskorset den 8. mai 2011 uttalte (Stoltenberg, 2011b);

Når internasjonal fred og sikkerhet er truet har vi alle et ansvar. FN er vårt viktigste redskap. Derfor har Norge stilt opp når FN ber om det.

Det kan derfor synes som at småstater er særlig opptatt av å gjøre FN's resolusjoner troverdige. Hvis FN skal fungere og ha en funksjon, ville det være viktig at Norge og andre små stater som er avhengig av en fungerende verdensorden, viser evne og vilje til å understøtte FN's beslutninger og aktivt bidra til dette. Norge, til tross for sine begrensede ressurser, er ett av de landene som yter mest i støtte til FN, både i forhold til folketall og økonomi. FN anses som et viktig sikkerhetspolitisk premiss for norsk sikkerhet.

Håndhevelse av resolusjon 1973

En sentral intensjon med mandatet i resolusjon 1973 var beskyttelse av den libyske sivilbefolkningen; "... to take all necessary measures ... to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack" (FN, 2011). Denne intensjon uttrykte med andre ord ingen ensidig støtte fra FN til opprørenes kamp eller deres målsetning om et regimeskifte. I den grad resolusjonen var rettet mot selve regimet, så var dette i forhold til den Internasjonale

straffedomstolen (ICC)¹³ etterforskning av Libyas leder, Muammar al-Gaddafi. Fra norsk side ble det tidlig poengtert to forhold. For det første poengterte statsminister Stoltenberg i sitt innlegg under toppmøtet om Libya i Paris, 19. mars at oberst Gaddafi hadde mistet sin legitimitet som leder, siden han bedrev krigføring mot egen befolkning (Stoltenberg, 2011a). Det andre poenget, ble kommunisert av utenriksministeren, var at Norges rolle først og fremst var å beskytte sivilbefolkningen, ikke bistå med regimeendring (Stortinget, 2011c). Begge poengene ble det holdt fast ved fra regjeringens side under hele operasjonen. Dette ble også fulgt opp av opposisjonen. I intervju med Erna Solberg (H) i Vårt Land var hun tydelig på at det militære engasjementet først og fremst handlet om å beskytte sivile, og at Gaddafis rolle i et fremtidig Libya måtte betraktes som et politisk spørsmål ikke militært (NTB, 2011a).

Beskyttelse av sivile var et gjennomgående tema i mye av argumentasjonen fra Regjeringen, og det ble flere ganger trukket frem at deltakelse først og fremst handlet om beskyttelse av sivile. I den grad denne ble angrepet var dette fra venstresiden i norsk politikk, og blant annet fra SV. Parlamentarisk leder i SV, stortingsrepresentant Bård Vegard Solhjell, uttalte ovenfor avisen Klassekampen at det viktigste for SV var at det norske bidraget ble avsluttet. Dette fordi det var grunn til å stille spørsmålstegn med hvorvidt om FN-mandatet hadde blitt misbrukt (Kristjánsson, Simenstad, & Tallaksen, 2011).

Det ligger utenfor denne oppgaven å vurdere Norges rolle i håndhevelsen av mandatet, poenget her er relatert til understøttelse av den internasjonale rettsorden. For Norge er det viktig at bruken av militær makt er hjemlet i folkeretten, men det er også viktig at Norge forholder seg til rammene i FN-mandatet. Hvis Norge tillater seg å strekke et FN-mandat utover dets intensjon kan dette tolkes som at de politiske myndighetenes søken etter FN-ledet verdensorden får mindre verdi. En slik tøyning av mandatet ville kunne bli betraktet som brudd med folkeretten og mandatet i seg selv ville dermed hatt redusert verdi. En tolkning innenfor realismeperspektivet kan dermed være at Norge har en egeninteresse i at Libya-operasjonen gjennomføres innenfor mandatets ramme og intensjon. Denne tolkningen støttes av Solhjell som mente at det var viktig at håndhevelsen av mandatet ikke bare ble overlatt til stormaktene, men at Norge deltok (Solhjell, 2012). På denne måten kunne Norge bidra med en disiplinerende effekt på de andre koalisjonspartnerne. Et misbruk av FN-mandatet kunne medføre at Sikkerhetsrådet vegret seg mot lignende beslutninger ved neste korsvei. Dette ble også kommunisert fra Stortingets talerstol av Arbeiderpartiets utenrikspolitiske talsmann, Svein Roald Hansen:

¹³ ICC er The International Criminal Court

Vi deler alle ønsket om et regimeskifte i Libya. Gaddafis tid er ute. Han har ingen legitimitet. Men FN-resolusjonen gir ikke mandat til å bistå opprørerne for at deres mål kan gjennomføres. Det er viktig at dette respekteres. Hvis mandatet strekkes og misbrukes, vil det bli langt vanskeligere å få enighet i FNs sikkerhetsråd neste gang det skulle bli aktuelt (Stortinget, 2011e).

I ettertid kan det kanskje tenkes at problemene med å oppnå enighet i Sikkerhetsrådet angående situasjonen i Syria i 2011 og 2012 kan ha en sammenheng med hvordan resolusjon 1973 ble implementert. Russlands statsminister Vladimir Putin begrunnet det russiske veto mot operasjoner i Syria som en innblanding i indre anliggende:

Vi har lært en bitter lekse og motsetter oss resolusjoner i Sikkerhetsrådet som kan bli tolket som en åpning for militær innblanding i Syrias indre prosesser (Eliassen, 2012).

En naturlig tolkning innenfor realismeperspektivet kan derfor være at det er i Norges interesse at FN-mandatet ikke strekkes eller misbrukes. Et norsk misbruk av mandatet vil være i direkte motsetning til ambisjonen om en FN-ledet verdensorden.

Delkonklusjon

I Klassekampens intervju med Faremo, sa hun; ”Når noe er viktig for FN, så stiller Norge opp” (A. Skjeseth, 2011a). Siden den sittende regjeringen kom til makten i 2005 har Norge blitt anmodet om å delta på 25 ulike oppdrag, og bare fem ganger har Norge sagt seg villig (Sørli, 2011). Det hadde kanskje vært mer riktig å si at – *Norge stiller opp for FN, når det sammenfaller med norske egeninteresser.*

Den foregående analysen har vist at det er i den norske egeninteressen at folkeretten er rettesnoren for internasjonal lov og orden, og at det er FNs sikkerhetsråd som kan gi tillatelse til maktbruk mellom stater. Basert på den overstående analysen kan en tolkning være at denne ordningen anses å være sikkerhetspolitisk viktig, og dermed et sentralt motiv for norske myndigheters engasjement i Libya. Årsaken er først og fremst fordi kampflybidraget implisitt bidro til å styrke det organet som gir Norge mest sikkerhet. En rimelig tolkning innenfor realismeperspektivet kan derfor være at bidrag til en internasjonal rettsorden og en FN-ledet verdensorden var et motiv for Norge i deltakelsen av implementering av resolusjon 1973.

5.2.2 Norges ønske om nære bånd til USA og Nato

Det bilaterale forholdet mellom Norge og USA innenfor utenriks- og sikkerhetspolitikk håndteres først og fremst innenfor rammen av Nato. Det er derfor naturlig at forholdet til USA betraktes i sammenheng med Natos rolle som norsk sikkerhetsgarantist.

Det er en kjensgjerning at FN mangler verktøy til å implementere sine beslutninger, og er således avhengig av at medlemslandene går sammen og håndhever disse beslutningene gjennom å danne

koalisjoner. Når det gjelder koordinering og ledelse av større militære operasjoner er det få nasjoner som innehar både nødvendig kompetanse og infrastruktur til å gjøre dette. De to aktørene, som sannsynligvis også er de eneste, til å lede større militære operasjoner, er USA og Nato. Derfor var det nødvendig at både USA og/eller Nato hadde en sentral rolle i forbindelse med implementeringen av en eventuelt FN-sanksjonert operasjon. USA var tidlig ute og gav uttrykk for at de ønsket en mer tilbaketrukket rolle ved en eventuell operasjon. I følge Høyres Ivar Kristiansen er dette mer retorikk en praksis (Kristiansen, 2012), da USA nærmest alltid har en sentral rolle.

10. mars 2011 gjennomførte Nato forsvarsministermøte i Brussel, og situasjonen i Libya inngikk som en del av møtets agenda. I FDs pressmelding, som ble utgitt i forkant av møtet var følgende poengtert (Forsvarsdepartementet, 2011c):

Situasjonen i Libya vil stå høyt på agendaen. Situasjonen i landet er ustabil og de humanitære behov økende. Nato, som en forsvarsallianse og en sikkerhetsorganisasjon, må også være i stand til forebyggende planlegging for alle eventualiteter. På forsvarsministermøtet skal man diskutere situasjonen i Libya, og se på hvordan Nato eventuelt kan gjøre mer for å bistå.

Etter møtet uttalte daværende forsvarsminister Faremo at (Forsvarsdepartementet, 2011d):

Det er ikke tatt noen beslutning om at Nato skal bruke militær makt. Flere vilkår må være oppfylt dersom det skulle bli aktuelt for Nato å bruke militær makt: Vi må ha et nytt FN-mandat, vi må se at en militær innsats gir en tilleggsverdi til det sivile, og det må være et behov og ønske om støtte fra regionen.

Nato var tydeligvis tidlig på banen i forhold til Libya-situasjonen, samtidig som det ble signalisert at et eventuelt engasjement måtte være hjemlet i et FN-mandat, noe som passet overens med den norske posisjonen. I den muntlige spørretimen, 16. mars 2011, klargjorde utenriksminister Støre at Norge hadde aktivt medvirket til Natos posisjon (Stortinget, 2011b). Kort tid etter at resolusjon 1973 ble vedtatt kunne forsvarsministeren poengtere at:

Alle FNs medlemsland har ansvar for å følge opp Sikkerhetsrådets resolusjon. Norge vil nå sammen med våre allierte vurdere om og hvordan Nato eventuelt skal bidra til å følge opp FNs vedtak. Nato har allerede satt i gang en slik planlegging og vi må nå se hvilke ressurser Nato har behov for i denne sammenhengen og hva Norge kan bidra med (Forsvarsdepartementet, 2011f)

Fra et realismeperspektiv kan dette tolkes som at Norge ønsker å vektlegge samarbeidet med sin sikkerhetsgarantist, Nato, for å implementere resolusjon 1973. Tolkningen forsterkes både av Støre som påpekte at Norge skulle sammen med sine allierte vurdere hvordan resolusjonen kunne håndheves (NTB, 2011d), og Senterpartiets leder, Liv Signe Navarsete som sa; ”Norge er en del av en allianse, og det er selvfølgelig at vi skal være med å bidra” (NTB, 2011c). Etter

dette ble det fra SVs side knyttet tvil til Natos rolle. SV ønsket i all hovedsak at en operasjon skulle ledes av en koalisjon og ikke Nato (VG, 2011). Det er kjensgjerning at SV som det eneste partiet på Stortinget er prinsipiell motstander av det norske medlemskapet i Nato (SV, 2011). SVs skepsis til Natos rolle ble derfor også adressert av opposisjonen i forbindelse med Stortingets muntlige spørretime den 23. mars 2011. Siv Jensen (FrP) vurderte SVs holdning til å etablere usikkerhet rundt det som hadde fremstått som et enstemmig Storting. Videre var Jensens poeng at effektiv kommando og kontroll av operasjonen avheng av Natos og USAs engasjement (Stortinget, 2011c, s. 3053). Denne kritikken av SV ble fulgt opp av Dagfinn Høybråten (KrF) som beskrev det som provoserende at SV signaliserte at Nato ikke skulle ha noen rolle i kommandostrukturen (Stortinget, 2011c, s. 3054). SVs utspill i media ble på mange måter glattet over av statsminister Stoltenberg ved å si:

Det vi er opptatt av, er at selv om man bruker Natos kommandoressurser – som Norge er åpen for at man kan gjøre – innebærer ikke det at man skal undergrave eller svekke, det at det er en bred allianse som går langt utover Nato, og at vi også prøver å etablere politiske organer som går utover Nato (Stortinget, 2011c, s. 3054).

Til tross for at SV uttrykte seg negativt ovenfor hvilken rolle Nato skulle ha i operasjonen, kan det synes som at det aldri var noen reell tvil om at operasjonen militært sett måtte ledes av USA eller Nato. Frem til Nato hadde tatt endelig beslutning om sin rolle den 22. mars deltok de norske styrkene under amerikansk kommando. Dette ble mer eller mindre bekreftet av stortingsrepresentant Martin Kolberg (AP) da han i forbindelse med statsministerens redegjørelse til Stortinget, den 29. mars sa, "At Nato nå skal stå for kommando- og kontrollfunksjonene endrer ikke på det faktum at vi deltar i en bred internasjonal koalisjon av land som ønsker å sette Sikkerhetsrådets vedtak ut i livet" (Stortinget, 2011d, s. 3136).

Nato og nærområdestrategien

Natos engasjement i implementeringen av resolusjon 1973 kan trolig forklares ut fra to forhold. For det første er Nato en av få aktører som innehar nødvendige kapabiliteter til å utøve kommando og kontroll over slik type operasjoner. For det andre er det naturlig å betrakte Libya og Middelhavsregionen som en del av Natos nærområde, og alliansens involvering kan derfor betraktes som en del av Natos nye nærområdestrategi¹⁴. At Nato hadde en naturlig rolle i området bekreftes også i intervju med politisk rådgiver i FD, Kathrine Raadim. Etter hennes mening kunne situasjonen i middelhavsregionen så absolutt påvirke både Natos og Europeisk stabilitet, og derfor kan Natos rolle betraktes som en del av nærområdestrategien (Raadim, 2012). Dette

¹⁴ Denne nærområdestrategien ble introdusert av Norge 2007 til Nato. Hensikten var å sette et større fokus på kjerneoppgavene til Nato. En analyse av hvordan denne strategien ble implementert i Natos strategiske konsept kan lese i Norsk Militært Tidsskrift (Hilde & Widerberg, 2010)

ble også bekreftet i intervju med stortingsrepresentant Morten Høglund (FrP). Han beskrev Nord-Afrika som en del av det europeiske ansvarsområde, og dermed en del av Natos nærområde. Det var derfor naturlig at Norge deltok i forhold til egne behov, som i denne sammenheng kunne relateres til anerkjennelse av nærområdestrategien (Høglund, 2012).

Forholdet til USA

Betydningen av forholdet til USA ble ikke adressert fra Stortingets talerstol i forbindelse med debatten om den norske deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973. Dette betyr følgelig ikke at forholdet til USA ikke var av betydning. SV har alltid hatt et anstrengt forhold til USA, noe som også er tydelig i partiets arbeidsprogram for perioden 2009-2013:

USA er en imperialistisk stormakt som setter egne strategiske og økonomiske behov foran hensynet til fred og utvikling mange steder i verden. Aggressiv utenrikspolitikk fra USA er en av årsakene til flere av verdens mest betente konflikter. USA nekter også å underlegge seg internasjonale avtaler, for eksempel om rustningskontroll og krigsforbryterdomstol. Norge er derfor tjent med å gjøre seg mer uavhengig av USA (SV, 2009, s. 30).

Til tross for at SV, som medlem av regjeringen, innehar stor skepsis til Norges nære knytning til USA, er nok dette en skepsis som ikke deles av resten av regjeringen. At forholdet til USA alltid er viktig for Norge ble støttet av flere av intervjuobjektene. Det har alltid vært viktig med områder der Norge og USA kan samarbeide (Raadim, 2012). Et bilateralt forhold mellom to slike størrelser, som Norge og USA, vil nok alltid være spesielt og kanskje vanskelig. Nato blir derfor den naturlige arena der dette forholdet ivaretas på en best mulig måte.

Delkonklusjon

Analysen og gjennomgangen av den norske responsen har - i et realisme perspektiv - vist at norske nasjonale egeninteresser har vært et viktig motiv for deltakelse. Spesielt har det norske medlemskapet i Nato vært viktig, fordi dette er landets sikkerhetsgarantist. Det er derfor i norsk egeninteresse at Nato opptrer som en sterk og omforent aktør innenfor sikkerhetspolitiske spørsmål. Dette ble også poengtert under forsvarsministerens redegjørelse om den norske deltakelsen i OOD og OUP til Stortinget 9. mai 2011, "... det er viktig at alliansen framstår som troverdig og samlet" (Stortinget, 2011e). Selv om Norge er en småstat også i Nato sammenheng har norsk militær deltakelse blitt ansett å støtte den sikkerhetsgarantisten landet selv er avhengig av i krise og krig. Dette har sammenheng med alliansen rolle i den norske sikkerhetspolitikken:

Alliansen er en grunnstein i norsk sikkerhetspolitikk gjennom det kollektive forsvar og samarbeidet med nære allierte (Utenriksdepartementet, 2009, s. 89).

I og med at Nato er en grunnstein i norsk sikkerhet er det naturlig å anta at det i er Norges egeninteresse at denne grunnsteinen er kvalitativt bedre og sterkere enn eventuelle trusler. En tolkning innenfor realismeperspektivet kan derfor være at et motiv for den norske deltakelsen i Libya var å ivareta Nato som en troverdig aktør innenfor internasjonal fred og sikkerhet. For at Nato skal kunne opptre troverdig kan det nok hevdes at det er viktig for Norge at Nato viser både evne og vilje til å håndtere og delta i situasjoner der internasjonal fred og sikkerhet er truet.

5.3 En institusjonell tolkning av de norske motivene

Det norske medlemskapet i institusjonene FN og Nato gir Norge både rettigheter og plikter. Norske plikter kan i stor grad tolkes ut fra den norske rollen i disse institusjonene. FN er bygget rundt rammen som internasjonal ivaretaker av fred og sikkerhet, der FN-paktens artikkel 1 beskriver det sentrale formålet¹⁵. Selv om nesten alle verdens land er medlem av FN¹⁶, og dermed har ratifisert FN-pakten, praktiseres denne ratifisering forskjellig. FN-pakten beskriver et verdifelleskap og en forventning til medlemmene. Norge betraktes oftest som en fredsnasjon, og en varm forsvarer av demokrati, menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper. Denne rollen rommer den norske engasjementspolitikken som "... omfatter bistand og bekjempelse av fattigdom, arbeidet for menneskerettigheter, freds- og forsoningspolitikk og humanitær politikk og bistand" (Utenriksdepartementet, 2009, s. 11). Engasjementspolitikken kan sies å være en norsk tolkning av verdifelleskapet i FN. Tilsvarende tolkning gjelder også for Nato. Alliansens pakt viser innledningsvis eksplisitt til at FN-pakten er sentral for Nato-medlemmene, og i tillegg fremheves det at Nato-medlemmene skal bidra til "... safeguard the freedom, common heritage and civilisation of their peoples, founded on the principles of democracy, individual liberty and the rule of law" (NATO, 1949). Det kan derfor tenkes at innenfor dette institusjonelle verdifelleskapet er det en forventning til at Norge bidrar i arbeidet både som forsvarer og misjonær for demokrati og menneskerettigheter. Gjennom bidrag i disse institusjonene ligger det også en forventning om en gjensidighet eller resiprositet. Dette innebærer i all sin enkelhet at den

¹⁵ FN-paktens artikkel 1 lyder som følger (UN, 1945):

De Forente Nasjoners formål er:

1. å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet, og i dette øyemed å treffe effektive, kollektive tiltak for å hindre og fjerne trusler mot freden og å undertrykke angrepshandlinger eller andre fredsbrudd, og å sørge for at internasjonale tvister eller situasjoner som kan lede til fredsbrudd, blir ordnet eller bilagt ved fredelige midler i samsvar med rettferdighetens og folkerettens prinsipper;
2. å utvikle vennskapelige forhold mellom nasjoner grunnlagt på respekt for prinsippet om folkenes like rett og selvbestemmelsesrett og å treffe andre tiltak som er egnet til å styrke verdensfreden,
3. å få i stand internasjonalt samarbeid om løsningen av internasjonale problemer av økonomisk, sosial, kulturell eller humanitær art, og for å fremme og oppmuntre respekt for menneskerettigheter og grunnleggende friheter for alle uten hensyn til rase, kjønn, språk eller religion og
4. å være et sentrum for samordning av nasjonenes virke for å nå disse felles mål

¹⁶ Vatikanstaten er ikke medlem.

enkelte nasjon bidrar etter evne og mottar etter behov. En slik resiprositet er ikke basert på like størrelser, men nasjonene mottar noe tilbake etter hvordan de bidrar. Dette "noe" kan tidvis være vanskelig å måle, eller kvantifisere og kan til tider være en meget diffus størrelse. Som et eksempel kan likevel Norge og Nato trekkes frem. Ved å bidra med relativt små styrker i Nato-operasjoner skal hele Nato støtte Norge ved en eventuelle sikkerhetspolitisk krise.

5.3.1 Norske ønsker om et felles verdigrunnlag

Innledningsvis i dette avsnittet kan det være interessant trekke frem ett av de norske motivene for engasjementspolitikken. En politikk som først og fremst er tuftet på at Norge har et globalt etisk ansvar. I dette ligger det en norsk grunnleggende holdning til at de internasjonale menneskerettighetene gjelder for alle mennesker, og at vår egen velstand innebærer et ansvar om innsats for å ivareta det enkelte menneskets rettigheter (Utenriksdepartementet, 2009, s. 103). Det blir derfor naturlig å analysere eventuelle demokratiske og humanitære motiver for den norske deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973.

Verdifelleskap – demokrati motiver

Norge er en forkjemper for demokratiske rettigheter, og det refereres ofte til okkupasjonen av Norge under den andre verdenskrig i denne sammenheng. I anledning tildeling av Krigskorset den 8. mai 2011 var nettopp dette et av Stoltenbergs poeng:

Derfor går det en lang og ubrutt linje fra motstandskampen under andre verdenskrig til kampene i Libya og Afghanistan i dag. Vi kan aldri ta demokratiet og frihet for gitt (Stoltenberg, 2011b).

Norge opptrer derfor ofte som foregangsland og forsvarer for de gruppene som kjemper for demokratiske rettigheter. Norsk u-hjelp blir ofte trukket frem som et verktøy i denne sammenheng. Tidligere miljø- og utviklingsminister Erik Solheim har i denne forbindelse påpekt at "... norsk bistand og norske investeringer i fattige land bidrar til vekst, ... og over tid er det med på å undergrave dårlige styresett" (Solheim, 2011). Den overordnede tanken her er at gjennom å spre demokratiet til så mange så mulig vil en på sikt bygge en mer stabil og fredeligere verden. Dette sammenfaller med regjeringens politiske målsetting om styrking av "... fattige lands mulighet og evne til ... bygging av demokratiske institusjoner og utvikling av offentlige velferdstjenester" (Politisk plattform for flertallsregjeringen, 2009, s. 8). Det kan kanskje hevdes at denne linjen kom raskt til uttrykk i det politiske landskapet da situasjon i Libya aksentuerte. I en pressemelding fra UD, 19. februar 2011, ytret utenriksministeren støtte til Libyas befolkning som ønsket mer politisk og sosial frihet (Utenriksdepartementet, 2011e). Å

fremme demokratiske rettigheter ble også brukt som argument under Stortingets muntlig spørretime 16. mars 2011. Siv Jensen (FrP) var særdeles tydelig:

Det er altså slik at hvis demokratiske krefter i Libya eller andre land som ikke i dag er styrt av despoter, skal ha noe håp om å nå frem, må de jo i hvert fall oppleve er verdenssamfunn som klart og tydelig stiller opp for dem i den kampen de kjemper mot sine regimer, som både er lukkede og svært krevende. Gjør vi ikke noe nå, kan vi altså risikere at disse demokratiske prosessene stopper helt opp av frykt for mangel på hjelp fra demokratiske land (Stortinget, 2011b, s. 2952).

Det er ikke utenkelig at mang en demokratisk politiker fryktet at hvis Gaddafi lyktes med å slå ned opprøret i Libya, kunne dette bety slutten på den arabiske våren. Dette ble blant annet understreket av forsvarsministeren:

Hvis vi ikke interвенerte ville den arabiske våren være over. Ledere som forlot eller gav opp ville bli arrestert og fengslet, mens ledere som ble i landet og slo ned opprøret, ville bli enda sterkere og kanskje farligere. Derfor måtte vi gjøre noe (Eide, 2011b).

Vektlegging av de demokratiske verdiene innenfor det internasjonale verdifelleskapet synes også å ha vært et gjennomgangstema i debatten om norsk deltakelse. Under Støres redegjørelse på Stortinget, den 9. mai 2011, var dette tydelig; ”For oss dreier det seg om å fremme dyptgripende verdier som vi tror på” (Stortinget, 2011e, s. 3931). Dette ble fulgt opp av blant annet Trine Skei Grande (V) som sa:

Jeg tror at det er livsviktig for vår felles kamp for demokrati og demokratiske verdier i hele verden at vi stiller opp for hverandre når disse verdiene prøver å få fotfeste og gro. Vi vet ikke om de kommer til å lykkes, men vi vet i hvert fall at hadde vi ikke brydd oss, hadde den vestlige dobbeltmoral vært veldig prangende og tilstedeværende for mange som føler at de har ofret sin frihet, mens de vestlige land ikke har brydd seg (Stortinget, 2011e, s. 3941).

Demokrati som verdifelleskap blir ofte beskrevet som en nøkkel til økt fred og stabilitet i verden. Dermed blir fremming av demokratiske rettigheter viktig, spesielt for demokratiske land (Bueno de Mesquita, 2003). Det kan tenkes at når land demokratiseres blir de mer åpne og det blir enklere å utøve handel med og mellom disse landene. Denne tankegangen er å betrakte som en del av liberalismen og beskrives som den demokratiske freden (Grartzke, 2007).

Delkonklusjon

Norge opptrer ofte som forsvarer av menneskers krav til politiske og sosiale rettigheter. Den norske rollen innenfor området er beskrevet både i Regjeringens politiske plattform, og gjennom engasjementspolitikken. Derfor var det viktig for Norge å støtte demokratiske krefter i Libya, til tross for at situasjonen var daværende tidspunkt var meget uklar. For SV var en av årsakene til at de støttet den norske deltakelsen basert på en nødvendighet ”... å stå opp for de folkelige

demokratier i Midtøsten og over hele verden” (Stortinget, 2011d, s. 3137). Denne fremmingen av demokrati har også blitt beskrevet av Trygve S. Vedum (Sp) som en grunnverdi i den norske utenrikspolitikken (Stortinget, 2012a, s. 2320). En kan derfor anta at fremming av demokratiske verdier i Libya og støtte til den arabiske våren var et motiv for det norske engasjementet.

Verdifelleskap – humanitære motiver

Den humanitære dimensjon av den norske posisjon knyttet til situasjonen blir tidlig markert av Norge. I pressemelding fra UD 22. februar 2011 uttalte utenriksministeren at, ”... bruk av militær makt mot egen befolkning er uakseptabelt og i strid med internasjonale humanitære prinsipper” (Utenriksdepartementet, 2011f). Dette er i tråd med de verdier som ligger innenfor statslegitimitetsprinsippet¹⁷ som ”... innebærer at for at statsgrensene skal respekteres, må staten ivareta alle grunnleggende behov” (Utenriksdepartementet, 2009, s. 42). Dette innebærer at FN kan fravike staters suverenitet og dermed vedta en intervensjon for å ivareta en befolknings grunnleggende sikkerhetsbehov. Ordlyden i resolusjon 1973 om beskyttelse av sivile var således særlig appellerende for Norge. Dette bekreftes fra flere hold. Utenriksminister Støre uttalte blant annet til NTB 18. mars 2011 om at beskyttelse av sivile var det overordnede målet (NTB, 2011d). Dette støttes av Raadim (AP), som i intervju uttalte; ”Vi er der for å beskytte sivile” (Raadim, 2012). Motivet om beskyttelse av sivile var en tydelig linje i regjeringens forklaring på den norske deltakelsen. Ivaretagelse av menneskerettighetene som er den grunnleggende rammen for humanitær behandling av et lands befolkning er en verdi som er særlig viktig for Norge. Dette ble tydelig poengtert av statsministeren i intervju med Dagbladet:

Alternativet var å se på at mennesker ble drept. Khadafi har sagt at han vil hevne angrepene fra opprørene og at han ikke vil vise noen nåde for motstandere. Vi kunne ikke sitte og se på at han begår overgrep og fører krig mot sitt eget folk (Sæbø, 2011).

Dette utgangspunktet støttes både av venstre- og høyresiden i norsk politikk. Stortingsrepresentant Ivar Kristiansen (H) trakk i denne sammenheng frem at det norske

¹⁷ Etter hendelsene knyttet til oppløsningen av Jugoslavia og folkemordet i Rwanda, innså FN et behov for å kunne gripe inn i konflikter for å beskytte sivilbefolkningen. Dette konseptet ble hetende *Responsibility to Protect* (R2P). Begrepet har etter hvert blitt operasjonalisert og praktiseres i dag under benevnelsen *Protection of Civilians*. Arbeidet med konseptet startet med en rapport fra den canadiske organisasjonen *International Commission on Intervention and Sovereignty*, som ble overlevert FN i 2001. Dette arbeidet ble deretter behandlet på FNs World Summit i 2005, men hvordan dette skulle implementeres ble først vedtatt av FNs Generalforsamling i januar 2009 (FN, 2009).

Konseptet hviler på tre pilarer. Den første pilaren er knyttet til statenes ansvar om å beskytte verdens sivilbefolkning, det vil si sin egen og andres, fra krigsforbrytelser, etnisk rensing, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. Selv om den enkeltes stats suverenitet anerkjennes er beskyttelse av sivilbefolkningen et universelt ansvar. Pilar nummer to er at det internasjonale samfunnet er ansvarlig for å hjelpe statene til å ivareta sitt ansvar ovenfor sivilbefolkningen. Den siste pilaren er at FN skal raskt kunne beslutte om det skal intervenseres eller ikke mot en stat som ikke beskytter sin sivilbefolkning på en tilfredsstillende måte. Utenriksdepartementets St.meld 15 (2008-2009) beskriver dette som statslegitimitetsprinsippet.

utgangspunktet er at Norge ikke kan sitte i ro og se på at en statsleder slakter sitt folk (Kristiansen, 2012). FrPs Morten Høglund beskrev at Norges interesser og motiver var først og fremst basert på den humanitære situasjonen og behovet for å beskytte sivile (Høglund, 2012). Disse interessene og motivene ble også poengtert av Bård Vegar Solhjell (SV), som fremhevet det akutte behovet for å beskytte sivilbefolkning mot alvorlige overgrep (Stortinget, 2011d, s. 3137). Det var med andre ord bred politisk enighet om viktigheten av å beskytte den libyske sivilbefolkningen. Denne humanitære dimensjonen ble også kommunisert etter at Norge hadde trukket sine kampfly hjem, blant annet av Solhjell (SV);

Jeg mener fortsatt at det var riktig av Norge å støtte og delta i intervensjonen. Vi sto ovenfor en helt akutt situasjon, der tusenvis av sivile liv kunne ha vært truet. ... Hensikten med oppdraget var å beskytte sivile, ikke styrte regimet (Vegstein, 2011).

Motivet med å beskytte mennesker ble etter at operasjonen i Libya var avsluttet, beskrevet av Støre som en nasjonal interesse;

Vårt militære engasjement var basert på vilje til handling for å følge opp vedtak i FN's sikkerhetsråd og stå opp for prinsippet om å beskytte enkeltmennesker. Da kan maktbruk i siste instans være nødvendig. Det er både engasjementspolitikk og forsvar av våre interesser (Støre, 2011d).

Innenfor institusjonalismeperspektivet kan en rimelig tolkning være at Norges verdigrunnlag er direkte relatert til ivaretagelse av menneskers humanitære rettigheter og dette er å anse som en utenriks- og sikkerhetspolitisk interesse. Derfor kan det antas at evnen til å støtte opp under det verdigrunnlaget som institusjonene FN og Nato er tuftet på, ble et viktig motiv for Norges militære engasjement over Libya.

Delkonklusjon

Den humanitære dimensjon rundet den norske beslutningen er tydelig og i overensstemmelse med norsk politikk;

Norge støtter tanken om at legitim maktutøvelse hviler på ivaretagelse av borgernes grunnleggende behov, og motsatt at ulike former for forebyggende internasjonal innsats kan være påkrevd overfor stater som over tid ikke makter å ivareta disse behovene, ... (Stortinget, 2011d, s. 42).

Norge har en rolle som forsvarer av menneskers humanitærrettigheter på den internasjonale arena. Denne rollen er Norge bevisst og tydelige på. Regjeringens Soria-Moria erklæring beskriver blant annet at Norge skal utnytte sitt medlemskap i FN's menneskerettighetsråd aktivt (Politisk plattform for flertallsregjeringen, 2009, s. 7). Et eksempel på dette er Norges initiativ til at Libya ble utestengt fra rådet (Utenriksdepartementet, 2011c). En naturlig tolkning innenfor det

institusjonelle perspektivet kan derfor være at ivaretagelse og støtte til den libyske befolknings krav og rett om beskyttelse var et motiv for den norske deltakelsen i implementeringen av resolusjon 1973.

5.3.2 Internasjonale forventninger til norsk innsats

Det er i utgangspunktet to forhold som bidrar til en forventning om at Norge skulle aktivt delta i implementeringen av sikkerhetsrådsresolusjon 1973. For det første er Norge en forsvarer og misjonær for demokratiske prinsipper og menneskers humanitære rettigheter. For det andre bidrar konsensus prinsippet i Nato til å påvirke, et eventuelt mindretall, om ikke å gå i mot et flertallsønske. Konsensusprinsippet bidrar til at Nato står samlet om sine beslutninger. Uavhengig av dette kan det argumenteres for at Norge er en selvstendig nasjon, at Nato ikke er et overnasjonalt organ, og dermed at Norge har full rett til å fatte selvstendige beslutninger.

Norge signaliserte tidlig ovenfor FN en vilje til å bidra hvis nødvendig. I utenriksministerens tale ved 16. sesjon av FNs menneskerettighetsråd signaliserte han den norske viljen: "Norway stands ready to play its part" (Støre, 2011b). Det kan antas at det gjennom denne uttalelsen ble etablert en oppfatning om at Norge skulle ha en aktiv rolle i situasjonen. Antakelsen ble forsterket av utenriksministeren i forbindelse med Stortingets muntlige spørretime 16. mars 2011; "Fra norsk side vil vi selvfølgelig respektere og stille opp og støtte en enighet FNs sikkerhetsråd" (Stortinget, 2011b).

En rimelig tolkning med utgangspunkt i Norges rolle som fredsnasjon og fremmer av menneskerettighetene, den norske posisjonen i forkant av Sikkerhetsrådets beslutning og ambisjonen om en FN-ledet verdensorden, kan derfor være at det eksisterte en internasjonal forventning til norsk deltakelse. Alle intervjuobjektene ble presentert denne påstanden, de var mer eller mindre enige i den. Innledningsvis påpekte alle intervjuobjektene at Norge som selvstendig nasjon kunne unnlatt å ta en aktiv rolle, allikevel trekkes det frem en internasjonal forventning til Norge. Ivar Kristiansen (H) beskrev resolusjonen som "loddet er kastet". Norge med sin FN-profil og substansielle økonomiske bidrag hadde i realiteten ikke annet å gjøre enn å delta i implementeringen av resolusjonen (Kristiansen, 2012). FrPs Morten Høglund påpekte at det var ikke var gitt at Norges bidrag skulle være kampfly, og kunne ha følgelig bidratt med noe mindre sensitivt, "... men vi kunne ikke sagt nei" (Høglund, 2012). Bård Vegard Solhjell (SV) trakk frem at det eksisterte en internasjonal forventning om norsk deltakelse, og at en eventuell ikke-deltakelse ville medført et betydelig diplomatisk press på Norge (Solhjell, 2012). Disse tre stortingspolitikere, fra både posisjonen og opposisjonen, bekrefter en forventning om norsk

deltakelse - basert på institusjonelle forventninger. Med utgangspunkt i det institusjonelle perspektivet kan det derfor tenkes at Norge deltar fordi det forventes av oss.

I forlengelsen av dette kan det tenkes at FN-resolusjonen gav Norge en gyllen mulighet til å fylle ambisjonen om en FN-ledet verdensorden med innhold. Resolusjonens humanitære ordlyd gav Norge mulighet til å gjennomføre den humanitære linjen i engasjementspolitikken. Dermed kunne Norge benytte anledningen til å fylle ambisjonen "FN-ledet verdensorden" med et robust og konkret innhold. På denne måten kunne Norge direkte bidra til å underbygge FN's evne og vilje til å handle (Raadim, 2012). Det kan like vel kanskje sies at poenget med en FN-ledet verdensorden ble mest treffende beskrevet av SV's leder, Kristin Halvorsen, da hun påpekte at hvis ingen bidro med kampfly, ville det ikke eksistere noen FN-ledet verdensorden (Gitmark, 2011). En tolkning innenfor det institusjonelle perspektivet kan derfor være at Norge egentlig ikke hadde noe annet valg enn å delta i implementeringen av resolusjonen.

Delkonklusjon

Trepartiregjeringens politiske plattform beskriver at "Regjeringen vil støtte opp om en FN-ledet verdensorden" (Politisk plattform for flertallsregjeringen, 2009, s. 6). En slik ambisjon medfører dermed også en forventning om at Norge stiller opp for FN når en slik verdensorden skal fremmes. Hvis Norge ikke hadde deltatt i implementeringen av resolusjon 1973, ville en naturlig tolkning kunne være at den norske ambisjonen bare bestod av ord uten substansielt innhold. Norge er allikevel en selvstendig nasjon og fri til å ta sine egne valg, men ett hvert valg vil alltid ha en eller flere konsekvenser. Derfor er det naturlig å anta at Norge selv hadde etablert en forventning, ovenfor både FN og Nato, om deltakelse, og et norsk motiv for deltakelse ville dermed være innfrielse av internasjonale forventninger.

5.3.3 Norske forventninger om allierte gjenytelser

Et fundament innen samhandling i institusjoner er at det enkelte medlem yter etter evne og mottar støtte etter behov. Denne gjensidigheten behøver nødvendigvis ikke å være 1 til 1 eller i like størrelser. Et eksempel på dette er at Norge gjennom sitt medlemskap og bidrag i Nato kan forvente at alle de andre medlemmene stiller opp for Norge ved en eventuell sikkerhetspolitisk krise. På samme måte som hele Nato besluttet at terrorhandlingene på amerikansk jord 11. september 2001 var å anse som et angrep på hele alliansen.

Resiprositet knyttes ofte til engelske begrepet *issue-linking*, som innebærer at å yte støtte på ett område kan medføre støtte fra de andre på et annet område. Det er lite som tyder på at Norge har blitt lovet eller tilgodesett med særskilte fordeler eller støtte i forbindelse med det norske

kampflybidraget. Solhjell (SV) mener at det trolig er liten *spillover* av den norske deltakelsen til andre områder innenfor utenrikspolitikken, bortsett fra at Norges renommé i Nato har økt (Solhjell, 2012). Norges forhold til Nato og USA, er utenriks- og sikkerhetspolitisk viktig og har alltid vært det. Forsker ved Universitetet i Oslo, Asle Toje, beskriver dette forholdet som et "flybonusprogram" (Toje, 2011). Utgangspunktet er at Norge opptjener *gullpoeng* ved å bidra med militær makt til Nato og USA, som blant annet kan nyttes til å øke den norske sikkerheten. Problemet med dette, som også Toje påpeker, er den manglende forskningen på området. Tormod Heier har i sin doktoravhandling analysert kjennetegn ved norsk sikkerhetspolitikk i perioden 1998-2004. En av hans konklusjoner er at et særtrekk med norsk sikkerhetspolitikk i perioden har vært å unngå marginalisering (Heier, 2006). Selv om Heiers arbeid ikke dekker perioden i denne oppgaven, er det likevel rimelig å anta at hans konklusjoner også har gyldighet i dag. Ut fra dette kan det hevdes at et motiv for den norske deltakelsen, innenfor for institusjonsperspektivet, har vært å unngå marginalisering i Nato. Det kan også virke som at Norge i denne omgang lyktes med akkurat dette. Den norske innsatsen ble også trukket fram av den amerikanske forsvarsministeren Leon Panetta i forbindelse med Natos forsvarsministermøte i oktober 2011 (Bondevik, 2011). I forbindelse med Stoltenbergs møte med den amerikanske presidenten, beskrev president Barack Obama den norske innsatsen som prisverdig (Hovig, 2011). Stortingsrepresentant Ivar Kristiansen (H) mener at den norske deltakelsen har hatt en positiv effekt på forholdet til både USA og Nato (Kristiansen, 2012). Kristiansen bruker den tyske linjen som eksempel på dette; en linje som har blitt møtt med lite forståelse. Utenriks- og forsvarskomiteens besøk i USA i november 2011, ble beskrevet slik av Kristiansen fra Stortingets talerstol:

Det var en entydig tilbakemelding som ble gitt når det gjelder den norske innsatsen – den får den best oppnåelige karakter som kan gis. Det brukes de sterkeste og beste adjektiver om det norske bidraget, både om ledelse, kvalitet og utrykning. "Best in class" og "Gold star" er adjektiv som blir brukt om den norske innsatsen (Stortinget, 2011a, s. 353).

Delkonklusjon

Selv om det kan være vanskelig å være tydelig ovenfor hvilke gevinster eller resiprositet Norge kan høste som følge av deltakelsen med kampfly, er det likevel tydelig at den norske deltakelsen har blitt lagt merke til. Med utgangspunkt i Heiers sikkerhetspolitiske analyse er det derfor plausibelt å anta, innenfor et institusjonelt perspektiv, at et norsk motiv for deltakelse har vært å unngå marginalisering. Dette kan med andre ord tolkes som at Norge, fortsatt får være en del av de indre sirkler i Nato fremfor å bli sendt på gangen. Resiprositeten blir derfor her at deltakelsen har bidratt til å opprettholde den norske posisjonen i forholdet med USA og Nato.

6 Konklusjon

Utgangspunktet for denne oppgaven har vært å forklare hvilke motiver som lå til grunn for det norske kampflybidraget for håndhevelse av sikkerhetsrådsresolusjon 1973. En metodisk utfordring i dette arbeidet har vært tilgang på data fra kilder der beslutninger om norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk fattes. Dokumenter som regjeringsnotater er blant annet unntatt offentligheten, og det samme er gjeldende for referater fra møter i DUUFK. Videre er den norske praksis at utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål sjeldent diskuteres i Stortinget. De gangene dette har skjedd har det foregått ved at opposisjonen har etterspurt hva regjeringen har tenkt å gjøre, uten selv komme med egne forslag. Ved disse anledningene har regjeringen unnlatt å svare direkte på opposisjonens spørsmål. Dette var særlig tydelig under den muntlige spørretimen 16. mars 2011, da situasjonen i Libya ble diskutert. Etter dette har både regjeringen og opposisjonen vært opptatt av å være enige, bortsett fra de gangene opposisjonen mente at SV fravek regjeringens linje. Denne mangelen på datagrunnlag kan være med på å redusere validiteten i mine funn.

Det teoretiske grunnlaget for denne analysen har vært hentet fra ivaretagelse av egeninteresser innenfor et realisme- og institusjonalismeperspektiv. Begge skoleretningene har vist seg å være relevante for å tolke de norske motivene, men de har også enkelte mangler. Som enhver teori har også disse ikke kunnet forklare alle forhold.

Ved analyser er en kritisk distanse mellom forskeren og det som skal analyseres viktig. Å betrakte et forhold fra en viss avstand, kan bidra til å se en hendelses rolle innenfor et større fenomen, og ikke bare hendelsen isolert sett. Jamfør utenriksministerens poeng om at norsk utenrikspolitikk må bidra til å støtte norsk økonomi og verdiskapning (Stortinget, 2012b). Ut ifra dette kan det bære naturlig å trekke frem en mangel med den gjennomførte analysen: betydningen av norske næringsinteresser. Store norske selskaper, blant annet Statoil, Yara og Jotun, har gjort store investeringer i Libya. I følge forsvarsminister Espen Barth Eide hadde ikke næringsinteresser noen betydning for den norske beslutningen om deltakelse i Libya-operasjonen, og hvis de hadde hatt det ville disse ha vært et argument mot norsk deltakelse. Dette fordi Norge allerede hadde tilfredsstillende tilgang i Libya (Eide, 2011b). Min foregående empiriske analyse understøtter dette utsagnet. Likevel kan det være nødvendig å trekke frem enkelte forhold. Erik Solheims (SV) utsagn om oljens forhold til kakao kan i denne sammenheng være relevant:

Olje er fortsatt viktigere for Vesten enn kakao, og derfor prioriterer man Libya foran det virkelige store folkemordet som er i emning i Elfenbenskysten (Kristjánsson & Vegstein, 2011).

Selv om norske næringsinteresser var av mindre betydning for den norske deltakelsen, kan en ikke se bort fra at viktige og nære alliansepartnere til Norge hadde betydelige næringsinteresser. Land som Italia, Frankrike og Spania står alene for omtrent 50 prosent av Libya oljeeksport (P. M. Johansen, 2011). Dette økonomiske argumentet trekkes også frem for å forklare det institusjonelle perspektivet, blant annet av Keohane;

Very little of the polity in modern societies is untouched by the economy, and vice versa, even apart from questions of governmental intervention, much of the modern economy is political because firms, unions and other organisations seek to exert control over one another (Keohane, 2005, s. 21).

Det kan derfor være naturlig å anta at det er i norsk interesse å støtte disse landene i å ivareta sine næringsinteresser. En slik støtte kan blant annet sees på som en del av den resiprositet en finner innenfor det institusjonelle perspektivet. I og med at næringsinteresser er å anse som en del av økonomisk politikk og ikke utenriks- og sikkerhetspolitikken, herunder Norges forhold til FN og Nato, har betydningen av næringsinteresser ikke blitt analysert. Dette kan betraktes som en svakhet med oppgavens empiriske tilnærming. Likevel kan det antas at i det store bildet var næringsinteressene av underordnet betydning i forhold til de motivene som er avdekket i denne studien.

Realismeperspektivet

Analysen av realismeperspektivet har vektlagt den norske ambisjonen om en internasjonal rettsorden og forholdet til Nato, herunder USA. For en småstat vil en internasjonal rettsorden være viktig for å hevde og ivareta nasjonale rettigheter internasjonalt. Ivaretagelse av internasjonal fred og sikkerhet foregår først og fremst gjennom vedtak i FNs sikkerhetsråd. Den realpolitiske tolkningen i kapittel 5 har derfor vist at det har vært et viktig motiv for Norge å støtte vedtak i dette rådet. Sikkerhetsrådsresolusjon 1973 ble av mange beskrevet som historisk, fordi den tok et overnasjonalt ansvar for å beskytte sivilbefolkningen i Libya. En slik resolusjon har allikevel ingen effekt, med mindre stater går sammen for å effektivere dem, og av den grunn var det viktig for Norge å bidra. Gjennom deltakelsen bidro Norge direkte til å underbygge motivet om en FN-ledet verdensorden. Til tross for dette kan det i lys av den manglende handlingsviljen i FNs sikkerhetsråd når det gjelder Syria, virke som om at implementeringen av resolusjon 1973 har svekket FNs rolle.

At Norge valgte å delta i implementeringen innenfor rammen av Nato kan betraktes som naturlig: Nato er trolig bare en av to aktører som innehar nødvendig militær styrke til å samordne den type operasjon som resolusjonen gav mandat for, den andre er Norges nærmeste allierte – USA. Gjennom å støtte Nato oppnådde Norge flere interesser. For det første kunne Norge vise

støtte til og betydningen av alliansen, noe som var i norsk interesse i forhold til egne sikkerhetsgarantier i nordområdene. For det andre kan et effektivt Nato bidra til å øke dets militære troverdighet, noe som norsk trygghet også hviler på. For det tredje kan det antas at deltakelsen i Nato bidro til å styrke det bilaterale forholdet til USA, som er Norges viktigste sikkerhetsgarantist.

Det institusjonelle perspektivet

Ivaretagelse av demokratiske og humanitære verdier står sentralt i norske utenriks- og sikkerhetspolitikk. Betydningene av disse verdiene har en unison støtte blant de politiske partiene på Stortinget, og blir beskrevet som en grunnverdi i utenrikspolitikken. Å støtte kravet om demokratiske rettigheter fra de libyske opprørerne blir derfor sammenfallende med norsk politikk, det samme kan hevdes om beskyttelse av sivile. Gjennom norsk støtte til FN og gjennom *Soria-Moria erklæringen*, ønsker Regjeringen å være en aktiv pådriver for menneskerettighetene. Ved å delta i Libya-operasjonen med dette utgangspunktet viste norske myndigheter også en aktiv posisjon og støtte til betydningen av disse verdiene.

Den norske ambisjonen om en FN-ledet verdensorden bidrar også til forpliktelser. En rimelig tolkning kan derfor være at det internasjonale samfunnet forventet at Norge skulle delta i operasjonen. Norge kunne som en selvstendig stat valgt å avstå fra deltakelse, med den konsekvensen at norske myndigheter ville risikere å miste betydelig troverdighet internasjonalt. At Norge dermed ikke hadde noe reelt valg, støttes også eksplisitt av alle intervjuobjektene i analysen; disse var sentrale agendasettere i det innenrikspolitiske landskapet våren 2011.

Å påpeke hvilken resiprositet som Norge kan forvente etter deltakelsen i Libya-operasjonen er vanskelig å måle. Basert på den empiriske tolkningen kan det være naturlig å anta, med støtte i Heier (2006), at gjennom å bidra med kampfly unngikk Norge å bli en av de marginaliserte statene i Nato. Ved å delta i de mest risikobetonte oppdragene, på linje med de toneangivende stormaktene i Nato, kan det finnes argumenter for at norsk deltakelse bidro til å revitalisere Norges rolle som en aktiv og troverdig bidragsyter til det limet som holder Nato sammen; spesielt i en Allianse som det siste tiåret har vært preget av sviktende solidaritet når det gjelder meningsfulle bidrag til det risikobetonte Sør-Afghanistan.

Realisme vs institusjonalisme

Begge perspektivene kan hver for seg, bidra til å forklare Norges motiver for å bidra med kampfly i implementeringen av resolusjon 1973. Hvilket perspektiv som har størst forklaringskraft kan til en viss grad hevdes å være basert på subjektive oppfatninger. I denne

analysen kan det hevdes at realismeperspektivet har hatt størst forklaringskraft, noe som også bekreftes i blant annet i Bøifots (2007) og Omas (2008) tilsvarende arbeide. Utenriksdepartementets såkalte Perspektivmelding – St.meld. 15 – beskriver norsk utenrikspolitikk som ”... interesseorientert utenrikspolitikk ... som systematisk søker å fremme det norsk samfunnets velferd, sikkerhet og grunnleggende politiske verdier” (Utenriksdepartementet, 2009, s. 10). Dette kan tolkes som at Norge har en egen interesse i å fremme institusjonelle verdier. Denne kombinasjonen av interesser og verdier har også blitt beskrevet av Janne Haaland Matlary i boken *Krigrerkultur i en fredsnasjon: norsk militærprofesjon i endring*;

I dagens norske utenrikspolitikk er det kun nordområdene vi har realpolitikk med nasjonale interesser. Ellers er verdi og interesser overlappende og sammenfallende. (Edström, et al., 2009, s. 112).

Denne dimensjon der interesser og verdier, nærmest går hånd i hånd, har også blitt beskrevet av utenriksministeren:

For oss dreier det seg om å fremme dyptgripende verdier som tror på – å sikre beskyttelse av sivile, å bistå mennesker i nød, å styrke FN og den internasjonale rettsorden samt å støtte sentrale folkerettslige prinsipper som vi, historisk sett, selv har vært med på å kjempe fram (Stortinget, 2011e, s. 3931).

Det er derfor kanskje nærliggende å anta at verden har blitt et fredeligere sted. Direkte sikkerhetstrusler mot Norge er nærmest borte, nå som den kalde krigen er over. Denne utviklingen har bidratt til en endring av innholdet i utenriks- og sikkerhetspolitikken, fremming av universelle verdier har blant annet fått større betydning. Det kan derfor være naturlig å avslutte denne oppgaven med et utdrag fra Støres egen bok, ”Å gjøre en forskjell: Refleksjoner fra en norsk utenriksminister”;

Norge og nordmenn er til stede i alle verdenshjørner. Vi kan ikke vokte våre interesser bare ved grensen. Vi må forstå hvordan vi berøres av endringer lengre unna. Vi må erkjenne at også andres ufred, fattigdom og nød berører oss direkte, ikke bare moralsk som medmennesker, men også realpolitisk som stat. Moderne utenrikspolitikk er å være med på å løse vår tids store utfordringer – fra fattigdom og barnedødelighet til nedrustning og kamp mot klimaendringer (Støre, 2009).

Analyse av norske utenriks- og sikkerhetspolitikk eller motivene for norske handlinger bør derfor betraktes i et helhetlig bilde, spesielt i forhold til hva som er de norske interessene. Og det er disse interessene som dominerer de norske motivene. Institusjonalisme kan derfor betraktes som en avvert eller et utspring som har sin egentlige forklaringskraft i det realistiske perspektivet. De norske motivene kan med andre ord best forklares gjennom den realpolitiske skoleretningen.

Litteraturliste

- Berger, H. F. (2005). *Verdibaserte og realpolitiske interesser?: en analyse av de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003*. H.F. Berger, Oslo.
- Bondevik, A. (2011, 5. oktober). USA roser Norges Libya-bombing. *NTBtekst*.
- Bueno de Mesquita, B. (2003). *The logic of political survival*. Cambridge, Mass.: Mit Press.
- Bøifot, E. (2007). *Det norske militære engasjementet i Afghanistan - idealisme eller egeninteresse?* Forsvarets stabsskole, Oslo.
- Christensen, P. (2011, 16. mars). Støre beskyldes for mye analyse og lite handling. *NTBtekst*.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE.
- Dagsavisen. (2011, 4. mars). FN og Libya. *Dagsavisen*.
- Dyndal, G. L. R. (2010). *Strategisk ledelse i krise og krig*. Bergen: Fagbokforl.
- Edström, H., Lunde, N. T. & Matlary, J. H. (2009). *Krigerkultur i en fredsnasjon: norsk militærprofesjon i endring*. Oslo: Abstrakt.
- Eide, E. B. (2011a). *Innlegg på den Afrikanske unions møte - Addis adeba, 25. mars 2011*. Hentet 15. desember 2011 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/taler_og_artikler_av_ovrig_politisk_lede/taler_ebe/taler_ebe_2011/afrikanske_union.html?id=636880
- Eide, E. B. (2011b). *Norwegian Middle East Policy: In the intersection between Politics and Military Power*. Paper presentert på The Arab Spring - the (F)utility of military power, Norwegian Red Cross Conference Centre, Oslo.
- Eliassen, I. (2012). Hvorfor bombe Libya og ikke Syria? *Adresseavisen*.
- FN. (2009). *Implementing the responsibility to protect*. fra <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/206/10/PDF/N0920610.pdf?OpenElement>
- FN. (2011). *Security Council Resolution 1973*. Hentet 18. januar 2012 fra <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>
- Forsvarsdepartementet. (2011a). *Arbeider for bred koalisjon*. Hentet 15. februar 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/--arbeider-for-bred-koalisjon.html?id=636373>
- Forsvarsdepartementet. (2011b). *Avslutter det militære bidraget i Libya*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/pressemeldinger/2011/avslutter-det-militare-bidraget-i-libya.html?id=661685>
- Forsvarsdepartementet. (2011c). *Forsvarsminister møte i Nato*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/forsvarsministermote-i-nato.html?id=635369>
- Forsvarsdepartementet. (2011d). *Militærmakt krever nytt mandat*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/militar-makt-krever-nytt-fn-mandat.html?id=635571>
- Forsvarsdepartementet. (2011e). *Nato forlenger Libya-operasjonen med 90 dager*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2011/nato-forlenger-libya-operasjonen-med-90-.html?id=645967>
- Forsvarsdepartementet. (2011f). *Norge støtter FN-vedtak om Libya*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/pressemeldinger/2011/norge-stotter-fn-vedtak-om-libya.html?id=636205>
- Gitmark, H. (2011, 26. mars). Innrømmer Libya-kvaler. *Dagsavisen*.

- Gratzke, E. (2007). The Capitalist Peace. *American Journal of Political Science*, 51(1).
- Heier, T. (2006). *Influence and marginalisation: Norway's adaptation to US transformation efforts in NATO, 1998-2004*. Unipub, Oslo.
- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforl.
- Hilde, P. S. & Widerberg, H. F. (2010). NATOs nye strategiske konsept og Norge. *Norsk Militært Tidsskrift*, 4.
- Holsti, K. J. (2004). *Taming the sovereigns: institutional change in international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hovi, J. & Underdal, A. (2000). *Internasjonalt samarbeid og internasjonal organisasjon: en innføring*. Oslo: Universitetsforl.
- Hovig, H. P. (2011, 21. oktober). Obama svært fornøyd med Norge i Libya. *NTBtekst*.
- Høglund, M. (2012, 27. februar). Intervju.
- Jackson, R. H. & Sørensen, G. (2010). *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Johansen, P. A. (2011, 19. april). Tok beslutningen om kampfily på telefonen. *Aftenposten*. Hentet fra Retriver ATEKST
- Johansen, P. M. (2011, 26. februar). Vesten griper ikke inn. *Klassekampen*.
- Keohane, R. O. (1989). *International institutions and state power: essays in international relations theory*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Keohane, R. O. (2005). *After hegemony: cooperation and discord in the world political economy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kristiansen, I. (2012, 15. februar). Intervju.
- Kristjánsson, M., Simenstad, L. M. & Tallaksen, S. (2011, 11. juni). SV kjempet fram døddlinje. *Klassekampen*.
- Kristjánsson, M. & Vegstein, L. U. S. (2011). Sterk Libya-skepsis i UD. *Klassekampen*.
- Larsen, C. J. (2011, 7. mai). Halvorsen vil ha norske kampfily hjem. *Aftenposten*.
- Leraand, T. S. H. M., Kyllø, H., Salih, I., Røkdahl, C., Bjørkedal, A., Steen-Kvam, S., . . . Rojas, H. (2011, 30. mars). Farvel til SV. *Klassekampen*.
- Løvold, A. (2002). *Innenriks/utenriks: den utvidete utenrikskomiteen som skaper og opprettholder av utenrikspolitisk konsensus*. A. Løvold, Oslo.
- March, J. G. & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions: the organizational basis of politics*. New York: Free Press.
- Mearsheimer, J. J. (1995). The false promise of international institutions. *International security*, 19(3).
- NATO. (1949). *The North Atlantic Treaty*. Hentet 28. februar 2012 fra http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforl.
- Nordvik, A. M. (2009). *Så sivilt som mulig - så militært som nødvendig: en analyse av Stoltenberg II regjeringens legitimering av den norske innsatsen i Afghanistan*. A.M. Nordvik, Oslo.
- NTB. (2011a, 23. mars). Bred støtte for Libya-politikk. *Vårt Land*.
- NTB. (2011b, 20. mars). NATO-landene ikke enige om Libya. *NTBtekst*.

- NTB. (2011c, 19. mars). Navarsete: FN-mandat avgjørende for SP. *NTBtekst*.
- NTB. (2011d, 18. mars). Norge vil delta i Libya-aksjon. *NTBtekst*.
- NTB. (2011e, 21. mars). Rødt mener de norske jagerflyene må snu. *NTBtekst*.
- NTB. (2011f, 28. februar). Truer demonstranter i Libya. *NTBtekst*.
- Oma, I. M. (2008). *Internasjonal militær deltaelse: en analyse av Stoltenberg II-regjeringens sannsynlige avveininger mellom kostnader og fordeler av å imøtekomme forespørsler om styrkebidrag til International Security Assistance Force*. I.M.Oma, Oslo.
- Opland, T. (2012, 7. februar). Intervju.
- Politisk plattform for flertallsregjeringen. (2009). Hentet 7. feb 2012 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/rapporter_planer/rapporter/2009/politisk-plattform-for-flertallsregjerin.html?id=579058
- Powell, R. (1999). *In the shadow of power: states and strategies in international politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level game. *International organisation*, 42(3).
- Regjeringen. *Regjeringskonferanse*. Hentet 19. januar 2012 fra http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/regjeringen-i-arbeid/regjeringskonferanse.html?id=270335
- Regjeringen. (2011). *Kongelig resolusjon: Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011)*. Oslo. Hentet fra http://www.regjeringen.no/upload/FD/Temadokumenter/Libya-deltakelse_kgl-res-23-3-2011.pdf
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Rønneberg, K. (2011, 9. mars). Utelukker Norge i NATO-angrep. *Aftenposten*.
- Raadim, K. (2012, 1. mars). Intervju.
- Sejersted, F. (2002). *Kontroll og konstitusjon: statsrettslige studier av Stortingets kontrollvirksomhet*. Cappelen akademisk, Oslo.
- Skjeseth, A. (2011a, 6. mai). Gaddafi er ikke målet. *Klassekampen*.
- Skjeseth, A. (2011b, 5. mai). Går utover FNs mandat. *Klassekampen*.
- Skjeseth, H. T. (2011, 23. februar). Ga dødsstraff til eget folk. *Dagsavisen*.
- Skårdalsmo, K. (2011, 16. februar). Flere hundre libyere krevde Gaddafis avgang. *NTBtekst*.
- Solheim, E. (2011, 11. mars). Ingen grunn til å unnskyldde. *Dagens Næringsliv*.
- Solhjell, B. V. (2012, 16. februar). Intervju.
- Stoltenberg, J. (2011a). *Statsministerens innlegg på toppmøtet i Libya*. Hentet 9. februar 2011 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/libya3.html?id=636260
- Stoltenberg, J. (2011b). *Tale ved tildeling av Krigskorset, Akershus festning 8. mai 2011*. Hentet 15. desember 2011 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/tale-ved-tildeling-av-krigskorset-.html?id=642431
- Stortinget. (2011a). *Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om merutgifter til norske styrkers deltakelse i operasjonen i Libya i perioden 24. juni til 1. august 2011*. Hentet 17. april 2012

- Stortinget. (2011b). *Muntlig spørretime 16. mars 2011*. Hentet 2. mars 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110316.pdf>
- Stortinget. (2011c). *Muntlig spørretime 23. mars 2011*. Hentet 2. mars 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110323.pdf>
- Stortinget. (2011d). *Redegjørelse av statsministeren om situasjonen i Libya og Norges deltakelse i den internasjonale koalisjonsstyrken den 29. mars 2011*. Hentet 2. mars 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110329.pdf>
- Stortinget. (2011e). *Redegjørelse av utenriksministeren og forsvarsministeren om situasjonen i Libya og norsk innsats den 9. mai 2011*. Hentet 2. mars 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2010-2011/s110509.pdf>
- Stortinget. (2012a). *Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse, 16. februar 2012*. Hentet 17. februar 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2011-2012/s120216.pdf>
- Stortinget. (2012b). *Utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse*. Hentet 16. februar 2012 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2011-2012/s120214.pdf>
- Støre, J. G. (2009). *Å gjøre en forskjell: refleksjoner fra en norsk utenriksminister*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Støre, J. G. (2011a, 6. mai). Godhet og realisme. *Dagbladet*.
- Støre, J. G. (2011b). *Innlegg i FNs menneskerettighetsråds 16. sesjon i Geneve den 28. februar 2011*. Hentet 15. desember 2011 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/fn_mr_raad.html?id=634840
- Støre, J. G. (2011c). *Norge fordømmer voldsbruken i Libya, Bahrain og Jemen*. Hentet 15. desember 2011 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/pressemeldinger/2011/norge-fordommer-voldsbruken-i-libya-bahr.html?id=633937>
- Støre, J. G. (2011d, 3. november). Politikk i en global tid. *Dagens Næringsliv*.
- Støre, J. G. (2012). *Utenrikspolitisk redegjørelse februar 2012*. Hentet 16. februar 2012 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2012/upol_1202.html?id=672235
- SV. (2009). *SVs arbeidsprogram for perioden 2009-2013, vedtatt på SVs landsmøte i Bergen 19.-22. mars 2009*. Hentet 13. april 2012 fra <http://sv.no/Forside/Politikken/Arbeidsprogram/Program-09-13-pdf>
- SV. (2011). *Prinsippprogram for Sosialistisk Venstreparti, Vedtatt av SVs landsmøte 27. mars 2011*. Hentet 13. april 2012 fra <http://sv.no/Forside/Politikken/Prinsippprogram>
- Sæbø, S. H. (2011, 20. mars). Det vanskelige valget. *Dagbladet*.
- Sørli, E. (2011, 1. oktober). FN spør - Norge avslår. *Aftenposten*.
- Thorkildsen, Å. (2009). *Forsvaret: en fortsettelse av distriktpolitikken med andre midler?* Forsvarets stabsskole, [Oslo].
- Toje, A. (2011, 9. april). Feil krig til feil tid. *Klassekampen*.
- UN. (1945). *Charter of the United Nations and statute of the International Court of Justice*. San Francisco: Department of State.
- Utenriksdepartementet. (2009). *Interesser, ansvar og muligheter: hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*. Oslo: UD.
- Utenriksdepartementet. (2011a). *FNs sikkerhetsråd vedtar sanksjoner mot det libyske regimet*. Hentet 15. desember 2011 fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/sanksjoner_libya.html?id=634760

Utenriksdepartementet. (2011b). *Forventer at Libya samarbeider med straffedomstolen*. Hentet 15. desember 2011 fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/libya_straffedomstolen.html?id=650249

Utenriksdepartementet. (2011c). *Libya utestengt fra FNs menneskerettighetsråd*. Hentet 15. desember 2011 fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/libya_vedtak.html?id=634954

Utenriksdepartementet. (2011d). *Norge anser overgangsrådet i Libya som legitim myndighet*. Hentet 15. desember 2011 fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/libya_ntc.html?id=652749

Utenriksdepartementet. (2011e). *Norge fordømmer voldsbruken i Libya, Bahrain og Jemen*. Hentet 15. desember 2011 fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/norge-fordommer-voldsbruken-i-libya-bahr.html?id=633937>

Utenriksdepartementet. (2011f). *Norge støtter akutt medisinsk hjelp til Libya*. Hentet 15. desember 2011 fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/presSESenter/pressemeldinger/2011/hjelp_libya.html?id=634600

Vegstein, L. U. S. (2011, 27. august). Det var verdt det. *Klassekampen*.

VG. (2011, 24. mars). Krigen om krig. *VG*.

Walt, S. M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.

Waltz, K. (2000). Structural realism after the Cold war. *International security*, 25(1).

Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. Los Angeles: Sage.

Vedlegg 1 – Intervjuguide

1. Hadde vi egentlig den nødvendige forståelsen av situasjonen på bakken i Libya? Eller var dette egentlig et påskudd for å kunne endelig aktivt bidra til å fjerne Mummar Al-Gaddafi? En fransk organisasjon (International Centre for the study and research into terrorism and assistance to victims of terrorism) har blant hevdet at nyhetsorganisasjon Al-Jazeera beskrev en situasjon som var mye mer alvorlig enn den egentlig var. Dette kan videre knyttes til Gaddafis posisjon i den Arabiske Liga, hvor han ikke var velkommen. Den afrikanske union var betraktelig mer moderat i sin kritikk (Libya bidro med 15% av dens budsjett).
2. Aftenposten har hevdet at beslutningen om norsk deltakelse ble gjort pr SMS. Var møter i Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen unødvendig, fordi partiene egentlig allerede var enige?
3. Hvilke tanker gjør du deg rundt sikkerhetsrådets selektivitet i hvilke saker den tar beslutninger i? Med andre ord hvorfor aksjoner mot Libya, men ikke mot Syria? Er det fordi sannsynligheten til å lykkes i Syria er så mye mindre? Syria har en befolkning på ca 22 millioner, mens Libya har 6.5 millioner.
4. På hvilken måte var Norges deltakelse i implementeringen av UNSCR 1973 i samsvar med norske interesser?
5. I dagene frem til Sikkerhetsrådets beslutning ble det gjentatte ganger advart mot de begrensningene som ligger i luftmakt. Hadde erfaringene fra Kosovo gjort oss skeptiske til hva luftmakt egentlig kunne utrette? Eller var det viktig å gjenreise luftmaktens betydning?
6. Norge har ved flere anledninger påpekt viktigheten av en FN-ledet verdensorden. Er det slik at når FN sanksjonerte operasjoner mot Libya kunne ikke Norge la være å delta? Vi var på en måte "fanget" i vår egen posisjon til FN og organisasjonens betydning?
7. Den humanitære dimensjonen har hele tiden blitt holdt frem som det avgjørende argumentet for den norske deltakelsen i implementeringen av UNSCR 1973. Men kunne vi egentlig engasjere oss i denne operasjonen uten å være inneforstått med at det virkelige målet var å få fjernet Gaddafi fra makten.
8. Hvilke forventning, forhåpninger og tanker ble gjort rundt slutttilstanden for deltakelsen?
9. Flere store norske selskaper har næringsinteresser i Libya. Dette gjelder blant annet Statoil, Yara, Jotun og Det Norske Veritas. Disse hadde tidligere anmodet om at Norge etablerte

ambassade i Libya. På hvilken måte var norske næringsinteresser av betydning for Norges beslutning?

10. Det har blitt hevdet at Norges forhold til USA ble forverret etter at uttrekkingen fra Irak og Norges manglende vilje til å delta i operasjoner i det sørlige Afghanistan. I hvilken grad var bedringen av forholdet til USA viktig i forhold til Norges posisjon til krisen i Libya?
11. En kan hevde at selve luftkampanjen hadde i liten grad et humanitært preg, ved at en rekke militære installasjoner ble angrepet. Vil du tolke det som en konsekvens av Graham Allison's organisasjonsmodell, der SOP er styrende for utførelsen av oppgaver?
12. Stortingsmelding 15 Interesser, ansvar og muligheter sier mye om de norske interessene, men militærmaktens rolle i denne sammenheng er ikke adressert. Norges forhold til militærmaktens betydning er nokså fraværende i norske utenriks- og sikkerhetspolitikk. Forsvarspolitikken er altfor ofte blitt gjort om til et distriktpolitisk spørsmål. Kan sammenslåingen av utenriks- og forsvarskomiteen tolkes som et signal på at militærmakt skal ha en mer sentral rolle i ivaretagelsen av norske interesser?
13. Ble en hurtig deployering av et norsk element vurdert innenfor ambisjonen av kommende langtidsmelding, der en krigsforebyggende terskel er sentral. Ved å hurtig deployere et meget relevant kampfly bidrag viser Norge at vi besitter både evne og vilje til rask respons. Samtidig har våre operasjoner i OUP vist at vår kampflykapasitet leverer med særdeles høy effektivitet. En slik effektivitet kan være avskrekkende/forebyggende i seg selv. Ble slike vurderinger gjort knyttet til bidraget?
14. Hvordan delte FD og UD ansvaret seg i mellom i forbindelse med deltakelsen i implementeringen av 1973?
15. Ble forlengelsen av engasjementet diskutert i DUUFK?
16. Hvorfor ville man trekke seg ut før Nato?
17. Kan Natos involvering i Libya sees på som en del av nærområde strategien?

Vedlegg 2 – Intervjuobjekter

- Underdirektør Torleiv Opland, Seksjon for sikkerhetspolitikk og Nord-Amerika. Intervjuet i Utenriksdepartementet 7. februar 2012.
- Stortingsrepresentant Ivar Kristiansen. Høyrerepresentant i Utenriks- og Forsvarskomiteen. Intervjuet på Stortinget 15. februar 2012.
- Stortingsrepresentant Bård Vegar Solhjell. SV-representant i Utenriks- og Forsvarskomiteen. Intervjuet på Stortinget 16. februar 2012. I ettertid har Solhjell blitt utnevnt til Miljøvernminister.
- Stortingsrepresentant Morten Hørlund. FrP-representant i Utenriks- og Forsvarskomiteen. Intervjuet på Stortinget 27. februar 2012.
- Politisk rådgiver Kathrine Raadim. Politisk rådgiver til forsvarsministeren. Intervjuet i Forsvarsdepartementet 1. mars 2012.

Vedlegg 3 – Tidslinjal

25. februar – FNs menneskerettighetsråd, som Libya er medlem, fordømmer libyske myndigheters grove og systematiske brudd på grunnleggende menneskerettigheter.
26. februar – Som følge av folkeopprøret som begynte i Benghazi den 17. februar 2011 besluttes resolusjon 1970 i FNs sikkerhetsråd. Resolusjonen la til rette for en våpenembargo, frys av midler og reiseforbud til en rekke navngitte libyske ledere. Alle femten nasjonene i sikkerhetsrådet stemmer for resolusjonen.
2. mars – FNs generalforsamling beslutter gjennom resolusjon 60/251 å utestenge Libya fra FNs menneskerettighetsråd.
8. mars – Økende internasjonal bekymring over situasjonen i Libya. Nato øker sin overvåkning over Middelhavet ved blant annet å deployere AWACS for overvåkning av libysk luftrom.
10. mars – Nato forsvarsministre støtter SACEURs beslutning om flytte fartøy tilhørende alliansen til Middelhavet for å øke overvåkingen. Den norske forsvarsministeren kan samtidig rapportere om bred enighet i NATO om å være tilbakeholdne med bruk av militærmakt.
16. mars – Situasjonen i Libya blir adressert av Stortinget under den muntlige spørretimen.
17. mars – FNs sikkerhetsråd vedtar resolusjon 1973, og gir FNs medlemsland mandat til å beskytte sivile i Libya med ”*all necessary measures*”. Brasil, Russland, Kina, India og Tyskland avstår fra å stemme.
19. mars – Toppmøtet i Paris gjennomføres. Statsminister Stoltenberg proklamerer at Norge klargjør seks F-16 kampfly til implementeringen av resolusjon 1973.
21. mars – Seks norske F-16 kampfly forlater Norge.
22. mars – Nato responderer på FNs forespørsel til å håndheve en våpenembargo mot Libya. Embargoen iverksettes neste dag.
23. mars – Kommandoen over de seks norske kampflyene overføres til den USA ledede operasjonen Odyssey Dawn.
24. mars – Nato beslutter å håndheve den FN sanksjonerte flyforbudssonen over Libya. Operasjon er i effekt dagen etter.
27. mars – Natos Generalsekretær, Anders Vogt Rasmussen, annonserer at Nato vil bidra til å implementere alle delene av resolusjon 1973, i den hensikt å beskytte sivilbefolkningen mot angrep fra Gaddafiregimet.

30. mars – Norge tar tilbake kommandoen over de seks jagerflyene og overfører den deretter til den Nato-ledede operasjonen Unified Protector.

14. april – Utenriksministre fra Nato-landene og bidragsnasjoner utenfor Nato møtes i Berlin og enes om å fortsette operasjon ved å bruke ”all necessary resources and maximum operational flexibility” for å håndheve FN-mandatet inntil; alle angrep mot sivil og sivilbebyggedeområder opphører, alle militære og para-militære styrker til Gaddafiregimet er tilbake til sine baser og at Gaddafiregimet tillater trygg og uhindret humanitær assistanse til libyas befolkning.

10. juni – Norge beslutter å fortsette deltakelsen i OUP frem til 1. august, men nå med inntil fire kampfly.

1. august – De norske kampflyene er tilbake i Norge, etter å ha gjennomført over 600 oppdrag og sluppet over 560 bomber. Norge deltar nå kun med stabsoffiserer i OUP.

22. august – Gaddafiregimet mister kontrollen over Tripoli.

1. september – Møte i Paris mellom kontaktgruppen for Libya og representanter for det libyske overgangsrådet. De enes om å videreføre OUP så lenge som nødvendig, men ikke lenger.

16. september – FN sikkerhetsråd vedtar resolusjon 2009 og etablerer en FN misjon i Libya. Resolusjon 1970 og 1973 opprettholdes så lenge trusselen mot sivilbefolkning fortsatt eksisterer.

21. september – Nato beslutter å forlende OUP med inntil 90 dager.

6. oktober – Under forsvarsministtermøtet i Nato konkluderer Generalsekretæren med at NATO så langt har oppfylt sin forpliktelse om å beskytte sivilbefolkningen i Libya, og vil fortsette å gjøre det så lenge Gaddafi og hans regime er en trussel.

20. oktober – Oberst Muammar al-Gaddafi blir drept av opprørsstyrkene.

31. oktober – Operasjon Unified Protector avsluttes og Nato beslutter å overvåke den videre utvikling.